

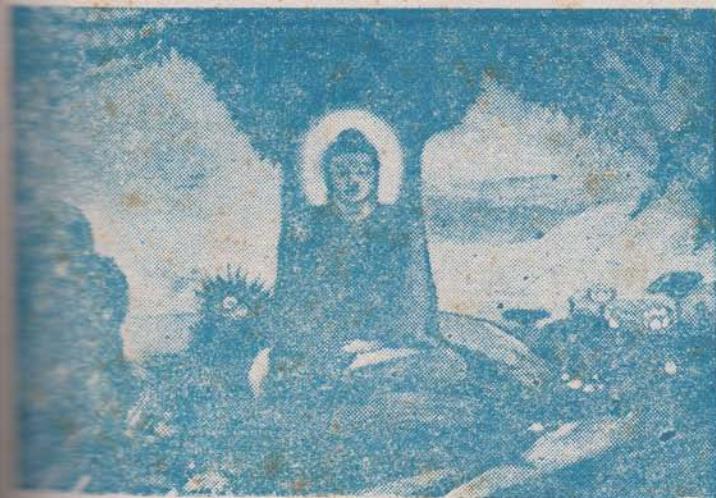
तमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

आनन्दभूमि

THE ANANDA BHOOJI

[BUDDHIST MONTHLY]

[ध्यानस्य वुद्धमूर्ति]

★ ★ ★ ★
★ ★ ★
★ ★ ★
ज्याः

पूही ★
★ ★ ★ ★
★ ★ ★ ★

३३६
१९१२

जोठ पूर्णमा
तचला थ्व
अंक २

विक्रमसम्बत् २०४६
1912 A. D.
Vol. 20

ग्राहार
June
No. 2

“आनन्दभूमि” को जानकारी

- (१) “आनन्दभूमि” आनन्दकुटी विहारगुडीद्वारा प्रकाशित हुने नेपालको पहिलो बुद्धधर्म सम्बन्धी पासिक पत्रिका हो । यो प्रत्येक पूर्णिमाको दिनसम्ममा निस्कनेछ । जुनसुके महिनामा पनि प्राहक बन्न सकिन्छ ।
- (२) यो आनन्दकुटी विहारगुडीको मुख्यपत्र हो । यसमा बुद्धधर्मसंग सम्बन्धित विषय छापिनेछ ।
- (३) लेखकद्वारा प्रकट भएका कुन पनि विचारमा लेखकको उत्तरदायित्व लेखकमै हुनेछ, सम्पादकमण्डल हुनेछन् ।
- (४) लेखकले नेपाली, नेपालभाषा र अंग्रेजीमध्ये कुनैपनि भाषामा लेख पठाउन सकिन्छ र पठाइएका लेख फिर्ता पठाउने व्यवस्था गर्न नसकिने भएको ले प्रतिलिपि आफूसंग राखी पठाउन बाढ़छनीय छ ।
- (५) लेख पठाउँदा पूरा साइजको कागजमा एकापटि मात्र लेखेर पठाउनुपर्नेछ ।
- (६) प्राहकशुल्क, विज्ञापन तथा प्रबन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवस्थापकको नाउंमा आनन्दभूमि कार्यालयमा पठाउनुपर्छ । पत्रव्यवहार गर्दा आफ्नो प्राहक संख्या तथा नाम र ठेगाना राख्नरी लेखिएको हुनु जरूरी छ । ठेगाना हेरफेर हुने भएमा एक महिनाग्राहित व्यवस्थापकलाई सूचना दिनुपर्दछ । पत्रिका समयमा नपुगे लिखित सूचना दिने गर्नुपर्दछ ।
- (७) कुनैपनि लेख प्रकाशित गर्ने वा नगर्ने अधिकार सम्पादकमै रहनेछ ।
- (८) नेपालका कुनैपनि भाषामा लेख पठाउन सकिन्छ तर त्यसको लिपि देवनागरी हुनुपर्छ र लेखको सारांश नेपालीभाषा लेखिपठाउनुपर्छ

विषय सूची

बुद्धवचन	१	(दुई कविता) यहाँको संस्कार र मन मूर्ख १६
सम्पादकीय	२	तथागत र ओशो १७
कुनै प्रकारको वल प्रयोगिना प्रचार भएको	३	The Buddha, vishnu and Hinduism २०
“बुद्धधर्म”	६	भन्ते बन्दना ! २३
भौतिकवादी बुद्ध र संस्कार	१०	ज्ञानया माला व शान्ति नायक भगवान् बुद्ध २५
भिक्षु ऊ. कित्तिमा महास्थविर	१३	नेपाल्या बुद्धधर्मया खैय २६
केवल सुधार्ने आफ्नो मन (कविता)	१४	Modern perceptions and problems २८
ब्राह्मण दुई दाजु भाइ		बौद्ध गतिविधि ३०

श्रीआनन्दभूमि

प्रधान-सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष

व्यवस्थापक
भिक्षु मैत्री

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य
फोन नं २-१२८५५
पोष्टबक्स नं. १४१८

◆★○★◆

नगर-कार्यालय

श्रीघःविहार

नःघल टोल
काठमाडौं।
फोन नं. २-२७९५०

कार्यालय

◆★○★◆

'आनन्दभूमि'
आनन्दकुटी विहार
पोष्टबक्स नं ३००७
स्वयम्भू, काठमाडौं
फोन नं. २-७९४२०

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहरगुठी
आनन्दकुटी, काठमाडौं

जसको राग, हेष, मान र ईर्ष्या सिषोको, दुष्पामा अडेको सर्सुं खसे छ
खसिसकेको हुन्छ, त्यसलाई म ब्राह्मण भन्दछु ।

साधारण जनको लागि बुद्धधर्मका दुई कुरामा भ्रम रहेको पाइन्छ भने विद्वान्‌हरू पर्यन्त यस विषयमा चर्चा नै गर्दछन् । यो भ्रम यस विषयमा कि मूर्तिपूजा र अवतारवाद । बुद्ध मूर्तिपूजाका विरोधी थिए र अवतारवाद मान्दैनये भन्दाभन्दै पनि बुद्धकै मूर्ति बनाई त्यसको अगाडि पूजा गर्दा बुद्धधर्म विपरीत भयो भनी कराउनु स्वाभाविक हो । त्यस्तै पुनर्जन्म मानेपछि अवतारवादलाई स्वतः मानेको जस्तो देखिन्छ ताकि ठाउँ ठाउँमा बुद्धले धेरै जन्म विताउँदै आएको कुरा वताउँछन् । कृष्णले विष्णुको अवतार निई जन्मेको र तुवितभुवनबाट ओलही मायादेवीको शुद्ध कोख छानी सिद्धार्थले जन्म लिएको कुरामा साम्यभाव देखिन्छ । यस्तो भएर पनि अवतारवाद बुद्धधर्ममा छैन भनी सामान्य तरिकाले कलाकदा गहनरूपले अध्ययन र मनन गर्ने नसक्नेका लागि भ्रम पैदा हुनु ज्यादै स्वाभाविक छ ।

बुद्धको मूर्ति एक प्रतिमामात्र हो त्यसलाई पूजा गरेको होइन, भावना अगाडि राखेको हो भनी बौद्ध विद्वान्‌हरू भन्दछन् । त्यस्तै पुनर्जन्म हुँदैमा अवतारकै आधार लिइएको होइन भनेर पनि बौद्ध विद्वान्‌हरू व्याख्या गर्दछन् तर पनि अकार्यार्थी विद्वान्‌हरू बुद्धधर्ममा मूर्तिपूजा र अवतारवाद नै देखिएको छ भनी तर्क गर्छन् । यस विषयमा त्रिपिटकाचार्यहरू पर्यन्तले सन्सोषजनक जवाफ दिई सरलीकरण गरिएको देखिएँदैन । ज्यादै गहिरिई बुझनुपर्ने खालका विचारहरू प्रकट नभएका होइनन तर सामान्यजनको लागि चित्तबुझ्दो जवाफ भने छवाट्ट पाइँदैन । मतलब, जहाँसम्म सजिलैसित 'हो त नि' भरिएँदैन त्यहाँसम्म कसैले पत्यायो भनेर मान्युहुँदैन । संवन्धित विद्वान्‌ले बुझदैमा सबैले बुझेको हुँदैन । अहलाई पत्याउन नसकुन्जेल त्यस्ताकुरा लिईहिपी छै मात्र हुनजान्छ ।

बुद्धधर्मका निकायहरूलाई स्थाल नगर्नेहरूले त सीधै बुद्धधर्मको आलोचना गर्छन्, जस्तो कि महायान र वज्रायानका पूजाविधिहरू र उनीहरूका व्यवहारलाई उदाहरण दिन्छन् । यो त पक्कै हो बुद्धका मौलिक सिद्धान्तमा यसको तालमेल त छैदैछैन । यो वाध्यतावश खण्डुपर्ने आलोचना हो ।

जसले जे भने पनि यथार्थ कहिल्ये अन्यथा हुँदैन, तर अज्ञानतावश भ्रम पैदा भइरहन्छ । पढेर गुनेर ज्ञानी हुन्छ भन्ने होइन । परीक्षामा सफल भएर उपाधि लिईदैमा पनि ज्ञानी हुने त पक्कै होइन, त्यो त वाहारूपमा पत्याउनुपर्ने कुरामात्र हो । वास्तविकता त अन्तज्ञान हो ज्ञानीको रूप । यसैले बौद्ध विद्वान्‌हरूले मूर्तिपूजा र पुनर्जन्मवाद विषयक भ्रम निवारणका लागि गम्भीर भई संकाउने बुकाउने प्रयास हुनु जहरी छ । आफूले मात्र बुझ्ने पारामा नभै ऐनामा अनुहार स्पष्ट भए कै जा कोहीले पनि संकृत संक्षेप संक्षेप गरी संक्षाउनु र बुकाउनु आवश्यक छ । बुद्धधर्मको प्रचार गर्ने हो भने अहले आफैले बुझेर आओस् भनेर वस्तुहुँदैन, प्रचारको माध्यम बलियो हुनुपर्छ । नेपालको बुद्धधर्मको प्रचार ठूलावडालाई समारोहमा निम्त्याएर भाषण गर्नुमात्र भइरहेको कुरा कटुसत्यको रूपमा अगाडि आइरहेको छ । सभा समारोहमा अपरिवर्तनीय अबोद्धहरूको विशेष समानले सच्चा बौद्धहरूको अपमान भएको कहीै महसूस भएको छ कि भन्ने कुरा पनि बुद्धधर्मका अनुयायीहरूले सोच्नु समयोचित हुनेछ । धर्मप्रतिको भ्रम निर्वारणार्थ अप्रसर हुनु पनि एक ठूलो प्रचार-प्रसारक हुनु हो, यो मन नपरे पनि मान्नै पर्ने यथार्थ हो ।

कुनै प्रकारको बल प्रयोगबिना प्रचार भएको “बुद्धधर्म”

गेहेन्द्रमान उदास “पोखरेली”

पृथ्वीतारायण क्याम्पस, पोखरा

संसारमा विभिन्न धर्महरू छन्। तीमध्ये प्रमुख बलले हिन्दू, बुद्ध र मुस्लिम धर्मले विश्वमा विशेष चर्चा र क्षेत्रफल ओगटेका छन्। तिनीहरूमध्ये हिन्दूधर्म सबभन्दा पुरानो धर्म मानिन्छ, धर्मको प्रचार-प्रसारमा हुने प्रकारको दबावपूर्ण बलको पृष्ठभूमिमा नमएर मैत्री र स्वेच्छाको पृष्ठभूमिमा प्रचार प्रसार भएको तथ्य इतिहासमा बुद्धधर्म ने सबभन्दा अगाडि देखिन्छ। बुद्धधर्म स्वतन्त्र चिन्तन, समानता, समझदारी र मैत्रीपूर्ण बातावरणमा फैलाएको देखिन्छ। यस प्रसङ्गमा नेपालका बौद्धमार्गी समुदाय खास गरी महायानी र बज्र्यानीहरूले बर्च मेद, बलि-पूजा र प्रभुत्ववाद जस्ता हिन्दूधर्म अनुकूलका व्यवहार अनुसरण गरेको कुरा र गौतम बुद्धलाई ज्ञानोक्तिक ईश्वर र अवतार मान्ने विश्वका अन्य बौद्धमार्गी समुदायको व्यक्तिगत विश्वासलाई यहाँ छोडिएको छन्, अर्थात् चर्चाबाट अलगै राखिएको छ। यहाँ यो बौद्धलाई धर्मको ईश्वरीय अर्थ र अस्मिताको बास्तविकता र चास गरी विभिन्न धर्महरू विश्वमा प्रचार-प्रसार भएको ज्ञानमको सन्दर्भमा मात्र केन्द्रित गरिएको छ, जूनधर्मको सन्दर्भमा शाश्वत विषयबस्तु मानिन्छ।

सबभन्दा पहिले हिन्दूधर्मको कुरा गरौं। यो अर्थ भारतमा आर्यहरूको प्रवेश भएपछि प्रचार-प्रसार भएको थियो। भारतका आदिवासीहरूमाथि आर्यहरूले बुद्ध नरेर अधिकार जमाएपछि उनीहरूले सेना र सरकार (राज्य) को बल र इवाब दिएर आदिवासीहरूलाई बैदिक (हिन्दू) धर्म मान्न बाट्थ गराएको तथ्य इतिहा-

समा देखिन्छ। बेद र पुराणहरू (जुन ई. पू. १०००-२००० वर्षांपछिको कुरा भएपनि इशाको चार-पाँच-शताब्दितिर र पछि मात्र श्रुति-स्मृतिको आधारमा प्रायः टिपिएका बा लेखिएका प्रन्थहरू) मा असुर वा राक्षस भनिएका तर बास्तवमा आजको यहाँ भारत पर्वतका बेसी र गङ्गानदीको फाँटमा सर्वप्रथम आवाद गर्ने उपर्युक्त-आदिवासीसँग, हालको मध्य ऐशियाबाट प्रस्थान गरेर जमानी इरान आदि विभिन्न यूरोपेली र मध्यपूर्वका देशहरूको बाटो हुँदै, हजारौं-हजार वर्ष लगाएर भारत प्रवेश गर्ने यी आर्यहरूले युद्ध गरे, र ती आदिवासीहरू माथि विजय गरे। ती हारिएका आदिवासीहरूलाई विजयी आर्यहरूले दास वा दश्यु (शूद्र) भन्न विवश पारे। यसरी ती शूद्रहरू सबभन्दा तल्लो वर्णका बैदिक वा सनातनी बाढमयका (हिन्दू) भए, जुन परंपरा आजसम्म विद्यमान नै छ।

यहो तथ्य नेपाल र नेपाली समाजको सन्दर्भमा पनि बास्तविक भएको देखिन्छ। नेपालको इतिहासमा लिच्छवी कालदेखि मात्र आर्य (हिन्दू) धर्म फैलाई आएको देखिन्छ, समरणीय छ त्योभन्दा पहिले बुद्धधर्म यहाँको लोकधर्म थियो र त्यो फैलाबाट जनताको स्वेच्छाले भन्दा सरकार (राजा-राज्य) को दबावबाट सफल भएको देखिन्छ। यस सन्दर्भमा भारत र नेपालको कुरामा केवल समयको अन्तरभाव छ, अर्थात् भारतमा आजमध्या तीन चारहजार वर्ष पहिले बैदिक (हिन्दू) धर्म फैलाएको देखिन्छ भने नेपालमा पन्धु-सोहसय वर्ष प्रविदेखि मात्र

हिन्दूधर्म फैलिएको दृष्टिगत हुन्छ । यसरी सेना र सरकारको बलको आडमा भारतमा नेपालमा हिन्दूधर्मको परंपरा बस्दै आएको तथ्य इतिहासले बताउँछ ।

त्यस्तै गरी इशाई र मुस्लिमधर्म पनि संसारमा मुख्यतः सेना र सरकारके बल र दबावमा फैलिएको देखिन्छ । इशाको छैठौं-सातौं शताब्दिदेखि मक्का-मदिना बाट तरबार (सेना) के बलमा मध्यपूर्वमा, उत्तरी अफ्रिकामा र भारतमा मुस्लिमधर्म फैलिएको देखिन्छ । भनाइको तात्पर्य मुस्लिमसान्नाज्यको विस्तारको सँगसँग मुस्लिम धर्मावलम्बी समाजहरूले “कुरान स्वीकार्ने कि तरबार स्वीकार्ने ?” भन्दै ती देशका बासिन्दाहरूमा धर्मको व्यापक प्रचार गरेको कुरा विश्वको इतिहासमा देखिन्छ ।

त्यस्तै गरेर इशाई धर्म पनि कहित्यै सूखित नहुने द्विटिश सान्नाज्यको छविठायामा कहीँ प्रत्यक्षरूपले जस्त श्रीलङ्कामा (त्यहाँ इशाईधर्म प्रचारकहरूले एक हातमा बाडबल र शर्को हातमा तरबार लिएर धर्म प्रचार गरेको ऐतिहासिक तथ्य स्मरणीय छ) र कहीँ अप्रत्यक्षरूपले सेना र सरकारको बल र जोरजुलुमको पृष्ठभूमिमा फैलिएको तथ्य दृष्टिगत हुन्छ ।

यसरी आजसम्म विश्वजनमानसमा सबभन्दा प्रख्यात रहेका उपर्युक्त चार धर्ममध्ये हिन्दू, मुस्लिम र इशाई धर्महरू सेना र सरकारको आडमा जोरजुलुम तरिकाले प्रचार भएको देखिन्छ भने त्यसको विपरीत बुद्धधर्म जनमानसको स्वेच्छा र संहज स्वीकृति तथा प्रचारकहरूको शान्ति र मैत्रीपूर्ण माध्यमद्वारा खास गरी जापान, चीन, थाइलैण्ड, श्रीलङ्का र बर्मा आदि देशहरूमा फैलिएको देखिन्छ ।

यो मैत्रीपूर्ण माध्यमको तथ्यको बारे श्रीलङ्काको जनमानसमा अहिलेसम्म विद्यमान रहेको ऐतिहासिक

विश्वासको उदाहरण बडो महत्वपूर्ण छ । श्रीलङ्कालीहरूका अनुसार बुद्धधर्म त्यहाँ पुग्नुभन्दा पहिले त्यहाँका बासीन्दाहरूमास ज्ञान-ठूला विभिन्न स्थानीय धर्महरू थिए ती धर्महरूका अनुयायीहरू आपसमा झगडा र युद्ध गरिरहन्थे । सामाजिक सहिष्णुता र सहश्रस्तित्वमय शान्तिपूर्ण जीवनको मर्म र महत्व तिनीहरू बुझ्दैनये तर त्यहाँ बुद्धधर्मको आगमन भएपछि सामाजिक सहिष्णुता र सहश्रस्तित्वमय जीवनको महत्व प्रकाशमान भयो र आपसको, परंपरागत साम्प्रदायिक झगडा र लडाई मैत्री र शान्तिमा परिणत भयो । स्मरणीय छ इशापूर्व तेस्रो शताब्दितिर बुद्धधर्मनियायी भारतका सम्बाद अशोकका छोरा महेन्द्रले नेतृत्व गरेको बुद्धधर्म प्रचारक ‘मिशन’ (टोली) नै श्रीलङ्का प्रवेश गर्ने पहिलो टोली थियो । यो टोली सेना र हतियार लिएर गएको पनि यिएन तथा श्रीलङ्काका शासक र सेनाको बलले जनमानसमा बुद्धधर्म प्रचार गरेको पनि थिएन । टोलीले बुद्धधर्म प्रचार गर्नुको एकमात्र माध्यम, माथि भनिए जस्तै स्वतन्त्रविचित्र तथा सहश्रस्तित्वको सिद्धान्त, समझदारी र भैत्रीमय पहुँच थियो ।

बुद्धधर्मको यस्तो उदाहरण तिब्बतमा बुद्धधर्म प्रवेश भएपछिको त्यहाँको परिवर्तनले पनि देखाएको छ । तिब्बतका “मै हूँ” भन्ने योद्धा राजा सोन-चड-गम्पोमा र उनको तिब्बती समाजमा आएको मैत्रीमय र सहश्रस्तित्ववान् परिवर्तन उल्लेखनीय छ । नेपालकी राजकुमारी भूकुटी र चीनकी राजकुमारी वेन्चिङ, जसलाई क्रमशः ‘हरितारा’ र ‘श्वेततारा’ भनी तिब्बतीहरूले सम्मान गरेका छन् मार्फत तिब्बतले स्वेच्छा र समझदारीमा बुद्धधर्म श्रहण गरेका थिए । यो धर्मको संस्कारले तिब्बतीहरूमा विवेकशीलता, समझदारी, सामाजिक सहिष्णुता, सहश्रस्तित्वमय जीवन र मिवताको आकाङ्क्षा एवं

बृहार विकास हुँदे गयो, जसले गर्दा हार-जीत नै जीकन हो, भन्ने उनीहरूको विश्वास र आक्रामक व्यवहार चेरे मात्रामा नियन्त्रित भयो ।

यसरी जापान, थाइलैण्ड, बर्मा, श्रीलङ्का आदि दक्षिण-पूर्वी एशियाका देशहरूमा, कहीं जनताकै सम्पर्कको नाड्यमढारा र कहीं धर्मप्रचारक मिशनहरूले जनमानसको बैच्छामा आधारित गरेर शान्ति र मैत्रीपूर्ण वातावरणमा बुद्धधर्म प्रचार-प्रसार गरेको तथ्य दृष्टिगोचर हुन्छ ।

यसरी विश्वमा बुद्धधर्म फैलिएको मात्र होइन यो धर्मको संस्कार र जीवनपद्धति पनि व्यापकरूपले जनमान-मढारा आत्मसात् गरेको कुरा इतिहासले देखाउँछ । यस सन्दर्भमा बुद्धधर्मविलम्बी देश जापानको उदाहरण आज पनि उल्लेखनीय छ । जापानको स्थानीय धर्म 'सिन्तो' हो, जसको प्रमाण जापानको परंपरागत सम्बाट् सिन्तो धर्मविलम्बी भएको तथ्यबाट स्पष्ट हुन्छ तर प्रायः जापानका सम्पूर्ण जनता भने बुद्ध धर्मविलम्बी छन् । त्यसो भएतापनि त्यहाँका जनतामा यति हार्दिकता छ कि जापान-बैहरू आफ्नो सम्बाट्लाई सर्वोच्च सम्मान प्रदान गर्दछन् । नायद अन्य धर्मविलम्बी देश (जनता) भएको भए सम्बाट् र जनताको बीचमा परायापन आउँथ्यो जसको प्रतिफल हारजीत अर्थात् प्रभुत्व स्थापना मर्ने हुन्थ्यो । सहअस्तित्व

र सामाजिक सहिष्णुताको सिद्धान्त र प्रवृत्ति भएको बुद्धधर्म भएको हुनाले तथा यस धर्मले प्रभुत्ववादमा विश्वास नगर्ने संस्कारले गर्दा नै मित्रता, शान्ति र संझौता बाहेक जापानमा अन्यथा हुन गएन । त्यतिमात्र होइन विगतमा जापान सम्बाट्ले विभिन्न ठाउँमा साम्राज्य फैलाउँदा साम्राज्यवादी सेनाले कोरियाली जनतामा गरेको अन्याय-पूर्ण कार्य र ज्यादातीको लागि आजको जनताको सरकारले अस्ति भरखर कोरियासँग क्षमा मारेको र हजानी समेत दिएको कुरा सबैले टेलिभिजनमा हेरेको र छापाहरूमा पढेकै हो । यस्तो महान् तात्र धर्मविलम्बी देशहरूमा आजसम्म देख्न सुन्नमा आएको छैन । सामाजिक सहिष्णुता, अस्तित्व, न्याय र सहअस्तित्वबाट् मानवसंसारको संवर्धनको लागि भगवान् गौतम बुद्धले प्रतिपादन गरेको सिद्धान्त अनुरूपको संस्कार बुद्धधर्मविलम्बी देश जापानले प्रस्तुत गरेको छ ।

अतः यी सबै तथ्यहरू आजको विश्वसातितको स्थायित्व बढाउन र साम्प्रदायिक कटूरता, धार्मिक आडम्बर, प्रभुत्वाकाङ्क्षा र यी तत्त्वहरूले जन्माएको लडाई-झगडालाई समन गर्नका लागि मार्गदर्शन भएको छ ।

दश संस्कार

बौद्ध समाजमा १० संस्कार गरिन्छ । १. गर्भमंगल २. नामकरण ३. अन्नप्राशन ४. केशकप्पन ५. कर्णवेधन ६. विद्यारम्भ ७. विवाह ८. प्रव्रन्धा ९. उपसंपदा १०. मृतक संस्कार । यी मध्ये १ देखि ७ नं. सम्मको गृहस्थको लागि मांगलिक संस्कार हुन् । ८ र ९ दुइवटा साधुहरूका लागि हो र द्वयो चाहिँ सबैको लागि हो ।

भौतिकवादी बुद्ध र संस्कार

- पुरुष शास्त्रवंश

सूक्ष्मतम तथा तीव्रगतिमा परिवर्तन हुने भगवान् बुद्धको धर्म सिद्धान्तलाई पूर्व आचार्य तथा अटुकथाचार्य-हरूले केवल अद्वा र अस्तिको आधारमा मात्र निरीक्षण र परीक्षण गर्ने गरेको ले आधारभूत विषय जस्तो 'आत्मा' र पञ्चस्कन्धलाई सहीपहिचान हुन नसकेको मात्र नभई राय समेत बाइन गएको देखिन्छ । जस्तो सूक्ष्मतम तथा अति तीव्रगतिमा सन्तानदेखि एक सन्तानबाट अर्को सन्तानमा परिवर्तन हुँदै आएको पञ्चस्कन्धमा आत्मभाव भएको मान्यपर्ला भनी अटुकथाचार्यहरूले पञ्चस्कन्धमा द्रव्यसत् नभएको आधार बनाई परेबाट "आत्मा" लाई तिरस्कार गरेको बुझिन्छ । भगवान् बुद्धसमक्ष सीधा "आत्मा" छ बा छैन भनी प्रश्न गर्दा यो अति सूक्ष्मतथा तीव्रगतिमा परिवर्तन हुने आत्मभावलाई जनसाधारणले बुझन नसक्ने कारणमात्र नभई जनभावना विपरीत समेत हुने विचार गरी बस सम्बन्धमा भौम हुनु ने उत्तम सम्मी मौन हुनुभएको हुनुपर्छ । यस सम्बन्धमा पुद्गलबादीहरू र प्रख्यात चीनिया दार्शनिक शुश्रान-ज्वाङ्गका बीचमा भएको टीका टिप्पणी प्रस्तुत गर्दा बढी प्रछट हुनेछ ।

पुद्गलबादीहरू भन्नुहुन्छ "यदि आत्मा द्रव्यसत् छैन भन्ने एक गतिबाट अर्को गतिमा संसरण कसले गर्छ; कसले दुःख भोगगर्द; को निर्वाणको निमित्त प्रयत्नशील हुन्छ र कसको निर्वाण हुन्छ? (आचार्य नरेन्द्रदेव) बौद्धधर्म दर्शन) शुश्रान-ज्वांग उत्तर दिनहुन्छ— "तपाईँ कुन

प्रकारको आत्मालाई मान्यभई संसारको निरूपण गर्नुहुन्छ । जब आत्माको लक्षण ने अनित्य र जन्म-मरणबाट विनिर्मुक्त छ, तब त्यसको संसरण कसरी हुन्छ? संतारको निरूपण एकमात्र बौद्धहरूको सन्तानबाट हुन्नसक्छ । यो क्लेश तथा साम्राज्यकर्महरूको बलबाट गतिमा संसरण हुन्छ । अतः आत्मा द्रव्यसत् स्वभाव छैन । केवल विज्ञानको अस्तित्व छ तर विज्ञान पूर्वविज्ञानको निरोहित भएपछि उत्पन्न हुन्छ र अनादिकालदेखि यसको हेतुफल-परम्परा यसको सन्तान हुन्छ ।"

शुश्रान-ज्वांगको यस विज्ञान, पूर्व विज्ञानको निरोहित भए पछि उत्पन्न हुन्छ र अनादिकालदेखि हेतुफल-परम्परा यसको सन्तान हुन्छ भन्ने बाब्यवाट वैदिकवादीहरूले परिकल्पना गरे जस्तो स्थायी र नित्य आत्मा नभएपनि अनादिकालदेखि सन्तानपछि अर्को सन्तानको रूपमा संसरण हुने आत्मा पञ्चस्कन्धमा भएको मान्य तथार हुनुपर्छ । यस कथनलाई मान्य आज केवल दार्शनिकरूपमा मात्र विचार नगरी आधुनिक विज्ञानको दृष्टिकोण बनि अपनाउनु आवश्यक छ । यस दृष्टिबाट विचार गर्दा आत्मा परिवर्तनशील तथा एक सन्तानबाट अर्को सन्तानमा संसरण हुने सनातनदेखि आएको एक विज्ञान हो कि जस्तो लाग्छ । केवल एउटै तीव्रगतिमा परिवर्तन हुने आधारलाई मापदण्ड बनाई पञ्चस्कन्धमा आत्माको भाव नभएको ठोकुबा गर्नु उचित देखिँदैन ।

कारण प्रत्येक सत्य प्रत्येक धर्म अति सूक्ष्मतम् तथा तीव्रगतिमा परिवर्तनशील छ। आज यस तथ्यलाई आधुनिक विज्ञानले नयाँ नयाँ सूक्ष्मतम् खोजनीतिको आधारमा अहंत्वपूर्ण आधुनिक आविस्कारहरू गरिरहेको तथ्यबाट प्रमाणित भइसकेको छ। यसर्थे यस आधुनिक युगमा पञ्चस्कन्ध अथवा संस्कारलाई एक सत्तानमा संसरण हुने विज्ञानको रूपमा आत्मभाव भएको मान्य आवश्यक छ।

संस्कार कर्म बासलात (Balance Sheet) हो। यस बासलाटमा प्राणीहरू विभिन्न जन्महरूमा विभिन्न जग्ही भई जन्मलिएको र कर्मको फल अनुसार भवचक्र परिक्रमा गर्ने सम्बन्धहरूको रूपान्तरण हो। यस बासलातमा पनि साहू महाजनको बासलातमा आय व्ययको हिसाब दृष्ट नस्तै पाप पुण्यको लेखा जोखा गरिन्छ। साहूमहाजनको बासलातमा प्रतिक्षण तीव्रगतिमा पाप पुण्यको लेखाजोखा भइरहन्छ। यसरी प्रतिक्षण पाप पुण्यको लेखाजोखा हुने भएको ले यस बासलातलाई कम्प्युटर युक्त बासलातको संज्ञा दिएमा बढी उपयुक्त हुनेछ।

अभिधर्मग्रन्थमा मन चेतनालाई यसप्रकारको नामको विवरण उल्लेख गरेको पाइन्छ। यस लेखको मुख्य अन्तर्गत संस्कारसंग हो। संस्कारसंग सम्बन्ध भएको तुम्हुई चेतना देख्छु: त्यो ही चेतनशील चेतना र अर्ध चेतनशील चेतना। चेतनशील चेतना भन्नाले वर्तमान जन्ममा पाँच इन्द्रियहरूद्वारा विभिन्न बातावरणहरूबाट जन्म गराउने चेतनालाई जनाउँछ र अर्धचेतनशील चेतना जन्माले सनातनदेखि सन्तप्त र दरसन्तानको रूपमा जन्माउन हुँदै पञ्चस्कन्धको माध्यामद्वारा उत्पन्न गराउने जन्मलाई जनाउँछ। पञ्चइन्द्रिय र पञ्चस्कन्धको संयुक्त जन्मको कार्यबाट अर्को नयाँ चेतनाको जन्म हुँछ। यस जन्मलाई संस्कार युक्त विज्ञानले जानिन्छ। यसरी

वर्तमान र भूतको मिश्रणबाट अविष्यको जन्म हुँछ। वर्तमान भन्नाले आजको एक दिनलाई जनाउँछ तर यस संस्कारको अवधिमा वर्तमान भन्नाले एक सेकेण्डको लाखों भागको एक भागलाई जनाउँछ। त्यस्तै परिमाणको हिसाबमा यो वर्तमान समयमा एक थोपा पानी समानको परिभाषामात्र भएको जनाउँछ। भूत भन्नाले जन्मजन्मात्तरदेखि क्रमिक गतिमा एक जन्मबाट प्रकृति जन्ममा जन्म लिँदैआएको अनगिन्ति समयलाई जनाउँछ। त्यस्तै परिमाणको हिसाबमा यसको संख्या समुद्रको पानी जस्तै अवाह हो। भूत र वर्तमानको मिश्रणबाट उत्पन्न हुने भविष्य पनि समुद्र समान नै बिशाल हुँछ। यस दृष्टिबाट विचार गर्दा वर्तमानको एक थोपा सबान पानीबे भूतको अथाह समुद्रसमान पानीलाई के गर्न सबला अनी भान हुनु स्वाभाविक नै हो तर यस भूत र वर्तमानको मिश्रण-भई नयाँ उत्पन्न हुनेलाई बोध गरी, यस दुःखमय जीवनबाट मुक्त हुन चाहेमा मुक्त हुन नसक्नु अवश्य होइन कारण समुद्र एक एक थोपा पानीले बनेको हो। भगवान् बुद्धको शिक्षण खासगरी शील र समाधि दुःखबाट मुक्त गराउने साधनको रूपमा प्रतिक्षण एक एक थोपा परिशुद्ध पानीको रूपमा क्लेशकृपी समुद्रलाई परिशुद्ध गरी अहंत्व लाभगराउने एउटा विधि हो। यदि मानिसले क्लेश युक्त संस्कार बनाउने कार्य रोकिदिएमा एक सेकेण्डमा लाखों पटक उत्पन्न हुने एक थोपा पानी समानको चित पनि समुद्रसमान क्लेश भएको संस्कारलाई परिशुद्ध गर्ने काम कार्यमा एउटा ठोस आधार बनी यस जीवनमा अहंत्व लाभ गर्न पर्याप्त समय बनेछ। भगवान् बुद्ध भन्महुँछ। दुःखको मुख्य कारण अविद्या हो। अविद्याको अर्थ यहाँ जनसाधारणले व्यक्त गर्ने अनपठ र अशिक्षा होइन र विद्याको अर्थ बी. ए; एम. ए; पी एच. डी. र शास्त्री आचार्य इत्यादि पनि अवश्य होइन कारण विद्वान् र

पण्डित कहलाउने व्यक्तिहरू पनि दुःखबाट मुक्त छैन, त्रृणाबाट मुक्त छैन। त्यसकारण वहाँहरू पनि अविद्याबाट पर छैन। तसर्थ यो अविद्या केवल अनपठ र अशिक्षित व्यक्तिहरूलाई मात्र भनेको होइन थावत् विज्ञान र पूर्वविज्ञान अथवा भूत र वर्तमानको मिथ्येणबाट नयाँ उत्पन्न हुने भविष्य विज्ञान अथवा यस सूक्ष्मतम प्रकृतिको नियम र धर्मलाई बोधगर्न नसक्ने व्यक्तिलाई मात्र नभई बोध भएर पनि चर्चा नगर्ने व्यक्तिहरूलाई समेत लक्ष्य गरेर भनेको हो।

चेतनशील चेतना र अर्धचेतनशील चेतनाको बेग्लाबेग्ल आपना कार्यक्षेत्रहरू छन्। खासगरेर चेतनशील चेतनाको मुख्य लक्ष्य जनसाधारण समक्ष आपनो प्रतिष्ठा कायम गर्नु हो। त्यससँले सबै क्षेत्रहरूमा जस्तो आर्थिक सामाजिक, राजनीतिक र धार्मिक क्षेत्रहरूमा बोधिसत्त्वको जस्त उदार र आदर्श देखाउने यस चेतनाको मुख्य मनसाय हो तर यस उदार र आदर्श मनसायमा पनि आपनो प्रतिष्ठा राख्ने राग लुकिराखेको हुन्छ। तसर्थ यो चित्त सम्पूर्ण दृष्टिबाट असल चित्तको मनसाय प्रदर्शित भएपनि वसको पछाडि संस्कार बन्ने कार्यले पिछा गरिरहेको हुन्छ र संस्कारको अभिवृद्धि गरिरहेको हुन्छ। अर्को अर्धचेतना भन्नाले सनातनदेवि जन्मजन्मातरमा सञ्चय गर्दै आएको राग, द्वेष र मोहले भरेको एउटा कर्म संस्कार हो। यस चेतनाको मुख्य लक्ष्य स्वस्वार्थको प्रतिरक्षा गर्ने र संस्कारको सम्बर्धन गर्ने हो। यो चेतना पराई मामलामा सुसुप्त देखिन्छ र आपनो स्वार्थमा धक्कापन्न खालको कार्यमा यो अति जागरुक हुन्छ र आपनो स्वार्थमा धक्का पन्ने कार्य यस चेतनालाई कुनै हालतमा पनि सह्य हुनेछैन। तसर्थ यो चेतना चेतनशील चेतनाको ठीक विपरीत स्वार्थी, लोभी, पापी

र निर्दयी हुन्छ र आपनो स्वार्थ पूर्तिगर्न हुने नहुने कुनै काम गर्न पछि पनेछैन।

अब दुई चेतनाको बीचको आपसी तालमेल सम्बन्धमा केही चर्चा गर्नौ। चेतनशील चित्त बोधिसत्त्वको चित्त जस्त विशाल र उदारचित भएपनि अर्ध चेतनशील चित्तको महाकञ्जुस्सी चित्तसँग मिथ्येणभई उत्पन्न हुने भएको ले विशाल समुद्रको आगाडि एक थोपा पानीको कुनै असर नहुने जस्त नगर्य नै हुन्छ। प्रत्यक्षरूपमा नभएपनि अप्रत्यक्षरूपमा, खासगरी स्वार्थ सम्बन्धमा प्रायः सबै कार्य अर्धचेतनशील चेतनाको मनसाय अनुरूप नै हुनेगर्दै। सामान्यतया चेतनशील चित्त श्रूको मामलामा न्यायदिन निस्वार्थ बन्नु र तटस्थ भई निर्णय दिनुमा सिपालु हुन्छ तर आपनो सम्बन्धमा खासगरी स्वार्थको मामलामा अर्धचेतनशील चेतनाले हस्तक्षेप गर्ने गरेको ले न्यायदिनु, निस्वार्थ बन्नु र तटस्थ निर्णय दिनुमा अपाङ्ग हुन्छ। यसै कारणले कुनै मानिसको सबकलीरूप बुझ्न उसको आपने स्वार्थ सम्बन्ध भएको कार्यमा झल्कनेछ। यो हो यी दुई चित्तको कार्यसम्बन्ध। अब घटना घट्ने सम्बन्धमा पनि केही चर्चा गर्नौ। धेरै जसो घटनाह्रूबाट शुभभई विस्तार विस्तार उग्र रूपधारण गर्दै। कुनैपनि घटना प्रदृष्टरूपमा लिनुभान्दा पहिले मन मनमा मनन र चिन्तन गर्दै। यसरी मन मनमा मनन र चिन्तन गर्दा र यसको सम्बर्धन भई मनमा राख्न नसकी बाणीमा उत्क्रिन्छ। यसरी बाणीमा एक अर्कासिंग सम्बाद हुँदाहुँदै सम्बादको विषय ज्ञन चर्को भई गाली र लाङ्छनामा परिणत हुन्छ। यस अवस्थामा चेतनशील चेतना र अर्धचेतनाशील चेतनाको सम्बन्धमा पनि विस्तार विस्तार फरक हुँदै जान्छ। घटनाको मोड ज्ञन ज्ञन जटिल हुँदै जान्छ र यस अवस्थामा चेतनशील चेतनाका प्रभाव कम हुँदै जान्छ र

ज्ञान वटनाको सम्बन्धमा हात खुट्टासम्म चल्ने अवस्था र कहिले काहीैं शस्त्र अस्त्रको समेत प्रयोग भई मानिसको ज्यान समेत आधात भइसकेको हुन्छ । यस ज्ञानसम्ममा चेतनशील चेतना पूरा अपाङ्ग भई सबै कार्य अधिचेतशील चेतना आफ्नो आधारमा लिएका हुन्छ । जब यावत् घटनाहरू बार-पार भई शान्त वातावरण हुन्छ तब चेतनशील चेतनालाई होश आउँछ र त्यस ज्ञानसम्ममा चेतनशील चेतनाको सम्पूर्ण प्रतिष्ठा नै लाभिसकेका हुन्छन् । यही नै चेतनशील चेतना र अर्धचेतनाले चेतनाको सम्बन्ध र कार्यक्षेत्र हुन् । यो दुई चेतना सम्बन्धमा विचार गर्दा प्राणीको संस्कार अन्धकारबाट अन्धकारमा नै जानेबाहेक प्रकाशमा आउने धैरे कम ज्ञानवाना भएको मात्र नभई दुलंभ नै भएको देखिन्छ । यो संस्कार जति अन्धकार भएपनि भगवान् बुद्धको आर्य अष्टाङ्गिकमार्ग यस अन्धकारबाट मुक्त हुन सम्भव भएको मात्र नभई निश्चित रूपमा मुक्ति दिलाउने मार्ग हो ।

प्रतिवर्ष व्याज आर्जन गर्ने साहू महाजनको व्याज लिने नसकी कथौं मानिसहरूको घर खेत लिलाम भई मुकुमबासी जीवन यापन गरेको देखेका छौं । वर्ष होइन, दिन होइन, घण्टा होइन, मिनेट होइन र सेकेण्ड पनि होइन । सेकेण्डभन्दा लाखौं गुणा कम अवधिमा व्याज आर्जन गर्ने संस्कारले प्राणीको जन्मभर र जन्मजन्मान्तर को अवधिसम्ममा कति संस्कार वृद्धि गरिसक्यो होला । यसको कल्पना गर्नु गाहो मात्र नभई असम्भव नै छ । यानवको अनमोल चोला यसरी दिन प्रतिदिन अन्धकारमा बोल्दै गएको छ । यसको मुख्य कारण अविद्या हो । संस्कारको प्रबलताको कारण हो । अविद्याको कारण मानिसहरू ज्ञन ज्ञन संस्कारको अभिवृद्धि गर्ने राग, द्वेष र मोहमा लट्टभई केवल स्वार्थ पूर्ति गर्नमा व्यस्त छन् । बढी ऐस आराम गर्ने, बढी धन कमाउने र पुँजीपतिको

नाममा खोक्रो प्रतिष्ठा र सान बढाउने प्रलोभनमा मानिसले मानिसलाई शोषण गरिरहेछन्, हुने नहुने कार्यमा संलग्न भइरहेछन् । यी सबै तृष्णालाई उत्पन्न गराउने संस्कारको करामत हो ।

संस्कार प्राणीको जन्मसँगसँगै जन्मिने र मरण पछि सँगसँगैजाने एकमात्र इसान्दरी अंगरक्षकको ताथ साथै कार्य निर्देशक पनि हो । प्राणीहरूको जन्ममध्ये मनुष्यजन्म भगवान् बुद्धदारा देखाउनुभएको अविद्याको भगवाहरूपलाई बोध गरी दुखबाट मुक्त भई अहंत मार्ग-कलसम्म लाभ गर्न सक्ने एकमात्र चोला हो । यस अनमोल चोलामा पनि शक्तिशाली संस्कारको प्रलोभनमा तृष्णा नै तृष्णाको भूलभूलैयामा परी यस मनुष्य-चोलाको महत्वपूर्ण घडी कुनै पनि उपत्यक्ति बिना नै अन्त गर्ने गर्छन् । यो एउटा ठूलो दुर्भाग्यको कुरा हो । आज सबै मानिसको साथै साथै सरकारी र गैर सरकारी निकायहरू समेत बढी भौतिक सुविधाहरू उपलब्ध गराउने र गर्नेमा व्यस्त भएको देखिन्छ । यसबाट यो प्रष्ट देखिन्छ कि मानिस यस संसारमा चेतनशील प्राणी भएर जन्मेको एकमात्र लक्ष्य जन्म जन्मान्तरदेखि निरन्तर रूपमा आइरहेको तृष्णारूपी संस्कारलाई नै सम्बृद्धि गरी प्रबल बनाउने उद्देश्यमात्र रहेछ । यसबाट यो सिद्ध हुन्छ कि अरु प्राणीहरू र चेतनशील मानवमा कुनै फरक नै छैन ।

१. भिक्षुणीपित उपदेश वीसःपि भिक्षुपि मध्य् अग्रह्य नन्दक स्थविर खः ।
३. विनय सःगुली व विनय पालन जूपि भिक्षुपि मध्य् अग्रह्य उपालि स्थविर खः ।
३. यक्व चेलात द्रुपि भिक्षुपि मध्य् अग्रह्य उरु-बेल काश्यप स्थविर खः ।

भिक्षु ऊ. कित्तिमा महास्थविर

- रत्नसुन्दर शाक्य

आधुनिकयुगमा, भारत एवं नेपालमा बुद्धधर्म प्रचार-प्रसारार्थ सम्पूर्ण जीवन अपर्ण गर्नुभएका केही बर्मी भिक्षुहरूमा ऊ. कित्तिमा महास्थविर पनि एक हुनुहुन्छ ।

वहाँको जन्म २४ अगस्त १९०३ का दिन बर्माको अक्याबमा भएको थियो । माता-पिताको तर्फबाट वहाँले आफनो नाम “ओं जो खाइ” पाउनुभएको थियो ।

बाल्यावस्थादेखि ने वहाँ तीक्ष्ण बुद्धिको हुनुहुन्छ । वहाँको स्मरणशक्तिदेखि सबै ताज्जूब हुन्थे । सानो उमेरमै वहाँका माता-पिताको निधन भयो । अतः वहाँले आफनो प्रारम्भिक शिक्षा आपने गाउँ (रूपछौं) को आसपासमा रहेको स्कूलमा जसोतसो गरी समाप्त गरे ।

आफनो अध्ययन जारी राख्न वहाँले प्रवर्जित हुने विचार गरे । अतः वहाँ १७ वर्षको उमेरमा सन् १९२० को नवम्बर महिनामा आपने नातेदारको रूपमा रहनुभएका भिक्षु ऊ. चन्द्रिमा कहाँ गई प्रवर्जित हुनुभयो । प्रवर्ज्या-पश्चात् ऊ. चन्द्रिमाद्वारा वहाँको नाम “ऊ. कित्तिमा” राखियो ।

प्रवर्जित (थाम्झेर) हुनुभएको २ महिना पश्चात् ने जनवरी १९२१ मा वहाँ भारत जानुभयो । त्यसबेलादेखि वहाँले भगवान् बुद्धको विचरण-भूमि ‘भारत देश’ हो भनी आहापाउनुभयो । त्यसबेलादेखि वहाँले तथागतको विचरण-भूमिमा रही जस्तोसुकै समस्या आइ-परे पनि आपना सम्पूर्ण जीवन बुद्धधर्मकै प्रचार-प्रसारार्थ बिताउने लक्ष्य राख्नुभयो ।

वहाँ भारत पुग्नासाथ सर्वप्रथम आपनो सामा

(गृहस्थ जीवनका) ऊ. चन्द्रमणि महास्थविर (सन् १९७६-१९७२) कहाँ (कुशीनगरमा) जानुभयो । ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरले वहाँका लागि सम्पूर्ण प्रबन्ध भिलाइ-दिनुभयो । वहाँलाई ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरले गोरखपुर-को एक हाई स्कूलमा भर्ना गरिदिनुभयो । वहाँले स्कूल र विहारमा गरी सवार्बष जितमा हिन्दी भाषा सिक्नुभयो । त्यसपछि वहाँ बलरामपुर र लखनऊमा रहनुभयो ।

भारतमा आगमनको तेलो बर्षमा भाम्झेर कित्तिमा हिमांचल प्रदेश स्थित कांगडाको गुरुकुलमा जानुभएको थियो तर त्यहाँका हिन्दू-आश्रमबासीहरू सदा बुद्धको निन्दा मात्र गरिरहने भएको ले त्यस गुरुकुल छोडी वहाँ लाहौर (हाल पाकिस्तानमा) को “वैदिक आश्रम” मा जानुभयो । त्यहाँ पनि केही महिनामात्र रही कुशीनगरमै फर्क्नुभयो ।

त्यसबेला भारतमा कहीं पनि उपसम्पन्न हुने सीमा भवन बनेको थिएन । सारा भारतमा गरी १० जना भिक्षुहरू पनि थिएनन् । उपसम्पन्न हुन वा अन्य कुनै सांघिक कार्य गर्न १० जना भिक्षुहरूको कोरम मनिन्दै आएको थियो । अतः थाम्झेर ऊ. कित्तिमा उपसम्पन्न हुनको लिमित अक्याब (बर्मा) फर्क्नुभयो र सन् १९२४ को जून महिनातिर उपसम्पन्न हुनुभई “भिक्षु ऊ. कित्तिमा” हुनुभयो ।

उपसम्पन्न भएको १० दिनपछि ने वहाँ कुशीनगर फर्क्नुभयो । वहाँले आपनो प्रथम बर्षाबास (सन् १९२४) गोरखपुरको “शार्यसमाज मन्दिर” मा स्वामी परमानन्द-

का साथ बिताउनुभएको थियो । स्वामी परमानन्द एक प्रसिद्ध लेखक, आर्यसमाजी, कार्यकर्ता, बर्मामा केही समय भिक्षुजीबन बिताएर आइसकेका व्यक्ति थिए ।

सन् १९२५ मा भिक्षु ऊ. कित्तिमा बनारस जानुभयो र ३ वर्षसम्म वहाँ रहनुभयो । त्यस अवधिभित्रमा वहाँले संस्कृत, हिन्दीका साथै अंग्रेजीको पनि ज्ञान हासिल गर्नुभएको थियो । सन् १९२८ मा ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरले वहाँलाई सारनाथको बर्मी धर्मशाला, जहाँ कोही भिक्षु नरहेको कारण विहार सुनसान रहन गएको थियो, ता गई बस्ने आदेश दिनुभयो । गुरु ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरको आदेशानुसार भिक्षु ऊ. कित्तिमा सारनाथले त्यस बर्मी धर्मशाला (विहार) को सुरक्षाको लागि जानुभयो ।

सन् १९२९ मा विशेष कारणवश भिक्षु ऊ. कित्तिमाले बर्मामा एक पटक नगई नहुने काम देखिन थायो । त्यसको खबर वहाँले ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरलाई पठाउनुभयो । त्यसबेला ऊ. चन्द्रमणि महास्थविर वहाँ नेपालका पहिलो (आधुनिक युगका) शामणेर महाप्रज्ञा (वि. सं. १९५८-२०३५) गुरुवर समक्ष रही आर्याटांगिक मार्ग एवं अन्य बौद्ध साहित्य अध्ययन गर्दै रहेका थिए ।

ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरले भिक्षु कित्तिमा बर्मामा व्यैसम्म सारनाथको बर्मी धर्मशालाको सुरक्षा गर्दै रहन शामणेर महाप्रज्ञालाई सारनाथ पठाउनुभयो । वहाँको शामणपछि भिक्षु ऊ. कित्तिमा बर्मा जानुभयो । वहाँ वर्तिदिन जति बर्मामा रहनुभई सन् १९३० को शुरूमा सारनाथ फर्कनुभयो ।

त्यसबेलाको सारनाथको स्थितिवारे महाप्रज्ञा व्यैसे श्रापनो आत्मकथामा यसरी उल्लेख गर्नुभएको छ ।

“सारनाथ अबले खालि जंगल तिनि, महाबोधिसभा (स्थापना १८४१ ई.) अन लुँहे मयाःनि। लंकायाम्ह श्रीनिवास (सन् १८६४-१८६८) भन्ते छम्ह न अनहे महाबोधिसभां झोपडि छगू दयेकाः नखर्च विद्याः पाः तयेऽ तयातःगु खः। व जंगलय् सिर्क जिपि निम्ह हे जक दु । बराबर अनागारिक धर्यपाल (सन् १८६४-१८६३) चाःहू वंगु जुयाच्चवन, जि अन च्चवंच्चवनावलय् हे गन्धकुटी महाविहार बनय् जुल ।”

भिक्षु ऊ. कित्तिमा बर्मावाल फर्की सारनाथ पुग्नुभएपछि शामणेर महाप्रज्ञा पनि वहाँसित बिद्वालिई कुशीनगर फर्कनुभएको थियो । भिक्षु ऊ. कित्तिमा, श्रापनो अनपस्थितिमा शामणेर महाप्रज्ञाले सारनाथको त्यस बर्मी धर्मशालाको सुरक्षा गर्दै रहेको कारण विशेष प्रसन्न हुनुभएको थियो । त्यसबेला वहाँले शामणेर महाप्रज्ञाको फोटो एउटा पनि खिंच्चनुभएको थियो ।

स्मरणीय छ, सारनाथको त्यस बर्मी धर्मशाला (आर्यसंघाराम) गत शताब्दीका प्रथम उत्तर-भारतीय भिक्षु महावीर महास्थविर (सन् १८३३-१८१६) ले बनाउनुभएको थियो, यस विहारम् सुप्रसिद्ध बौद्ध विद्वान् भिक्षु धर्मरक्षित २८ जुलाई १९४२ का दिन ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरको आचार्यत्वमा प्रवर्जित हुनुभएको थियो ।

शामणेर महाप्रज्ञा कुशीनगर फर्कनुभई केही दिन रहनुभएपछि कालिम्पोङ्ग्र प्रस्थान गर्नुभएको थियो । कालिम्पोङ्ग्रबाट पुनः कर्मशील ध्येलुलाई साथ लिई उत्तर-प्रदेश एवं विहार प्रदेशमा रहेका विभिन्न बौद्ध सीर्वस्थलहरू धुमफिर गरी कुशीनगर पुग्नुभएको थियो ।

यसैबेला सर्वप्रथम हाल संघनायक हुनुभएका भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरले ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरको

प्रथम दर्शन गर्नुभएको थियो साथै बुद्धका विशाल परिनिर्वाण मूर्तिको पनि पहिलोपल्ट अवलोकन गर्नुभएको थियो । वहाँहरू कुशीनगर पुग्नुभएको केही दिनपछि नै शामणेर महाप्रज्ञाको प्रेरणाबाट कर्मशील घ्येलुँ पनि ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरको आचार्यत्वमा थेरवाद परम्परानुसार प्रवर्जित भई “शामणेर कर्मशील” हुनुभएको थियो ।

शामणेर कर्मशील पनि कुशीनगरमा केही महिना रही बुद्ध धर्मबारे केही अध्ययन मनन गरिसकेपछि गुरुद्वय (ऊ. चन्द्रमणिर महास्थविर र शामणेर महाप्रज्ञा) सित अनुमति लिई नेपालमा बुद्धधर्म प्रचार प्रसारार्थ आउनुभएको थियो । वहाँलाई रक्षालसम्म शामणेर महाप्रज्ञाले साथ आई प्रेरणा दिनुभएको थियो ।

शामणेर कर्मशील पनि बडो कट्टका साथ काठमाडौं पुग्नुभएको थियो, वहाँलाई वीरगंजको चौकी (Check-Post) मा केही वास्ता नगरे पनि चिसापानी-गढी (भीमफेदीपछिको) का सरकारी कर्मचारीहरूले तनिकै कडाइ गरेको थियो । वहाँसँग रहेका प्रत्येक बस्त्रहरूको एक-एक गरी छानबीन गरिएको थियो । वहाँलाई, वि. सं. १६८२ मा निधनसन गरेका प्रमुख भिक्षु महाप्रज्ञा नै भेष बदली (कलेजी रङ्गबाट पहेलो रङ्गमा) आएको सम्झी रोकावट गरेको थियो तर वहाँले आफू कहिल्ये त्यस बाटोबाट नआएको, गृहस्थ रूपमा ल्हासा गई, त्यहींबाट घ्येलुँ भई भारतका विभिन्न

तीर्थस्थल घुमेर आएको र आपनो नाम पनि “कर्मशील” भनी स्पष्ट रूपमा नम्रतापूर्वक बताइसकेपछि मात्र बल्ल वहाँलाई छोडेको थियो ।

शामणेर कर्मशील स्वयम्भूको किन्डोल विहारमा रहनुभई स्थविरवाद बुद्धधर्मको प्रचार-प्रसार गर्दै रहनुभएको थियो, जसअनुसार वहाँबाट प्रभावित हुनुभई केही व्यक्तिहरू बुद्ध-शासनको निमित्त आपनो जीवन नै परित्याग (भिक्षु एवं अनागारिक) हुने) गर्न सक्षम भए । त्यस अवधिभितमा शामणेर महाप्रज्ञा पनि गुप्तरूपमा शिवरात्रीको अवसर लिई नेपाल पस्नुभएको थियो । वहाँले प्रवर्जित हुन चाहेका नवश्रद्धालहरूलाई पनि अति प्रसन्न गराई एक-ग्रापसमा सर-सल्लाह गरी कुशीनगर पुग्न जाने प्रबन्ध (Programme) मिलाइएको थियो, जसअनुसार वहाँहरू सबै कुशीनगर पुग्नुभएपछि ती श्रद्धालु पुरुष एवं महिलाहरूलाई ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरको तर्फबाट शामणेर शासनज्योति, अनागारिका रत्नपाली, धर्मपाली र संघपालीको रूपमा प्रवर्जित गराउन शामणेर महाप्रज्ञा र कर्मशील सफल हुनुभएको थियो । तिनीहरूको प्रवज्यापञ्चात् शामणेर कर्मशील कालिम्पोङ्गः प्रस्थान गर्नुभएको थियो । नव-प्रवर्जिताहरूमा अनागारिका रत्नपाली नेपाल आउनुभएको थियो । अनागारिका धर्मपाली र संघपाली शामणेर कर्मशीलका साथ कालिम्पोङ्ग जानुभएको थियो ।

(क्रमशः)

बुद्धिविनोद

हरेक गर्भान्तरमा पसी कन, वरावरी बालक बालिका गण
बनाउने ती गणितज्ञ को हुन् ? तलाई मालुम छ कि यो कुरा मन ।

पं. लेखनाथ

केवल सुधार्ने आपनो मन

- नवीन, चितवन

न मेरो यो तन, न तिम्रो हो त्यो तन ।

आपनो भन्नु कोही छैन यहाँ,

'मेरो मेरो' भन्द्ध अरूँ किन यो मन ।

रगत र मासु हाड र छाला,

कुन चाहिँ हो 'म' भन्ने ?

साँच्चै आफू को हूँ, कहाँ छु

कसरी हो आफूलाई चिन्ने ?

एक दिन जानुपर्ने मरेर सारा प्राणीको शरीर,

धुवाँ र खरानीवाहैक अनि के छ यो जब जलेर ।

के छ लानु, के छ भन्नु जब मरेर जान्द्य यो तन

आपनो भन्नु केही छैन यहाँ,

'मेरो मेरो' भन्द्ध अरूँ किन यो मन ।

व्यथैं जीवन किन फालौं तृष्णाको सागरमा डुबेर ।

उम्की सारा शील, समाधि, प्रज्ञाको पालना गरेर ।

एउटै कर्म गर्नु हो धर्म,

साथ दिन्द्य जन्म-जन्मान्तर ।

आपनो गर्नु केही छैन यहाँ,

केवल सुधार्ने आपनो मन ।

ब्राम्हण दुई दाजु भाइ

लामा डब्बाड बोशेर शेर्पा
दोलखा

लामा तारानाथ (सन् १५७५-१६३) विरचित “भारतमा बौद्ध धर्मका इतिहास” नामक प्रथमा उल्लेख गरिएको अनुसार जालन्धर (भारतका हिमाल प्रदेश) का धर्म राजा कनिष्ठ (सन् ७८-१०१) को राज्य शासनकालमा भगवान् मुद्गरगोमिन र शंकरपति नामक ब्राह्मण दुई दाजु भाइ थिए । ती दुई भाइले आपना कुलदेवता महेश्वरको पूजा गर्थथे । उनी दुबैले बौद्ध र सनतानधर्मका सिद्धान्तमा विद्वत्ता प्रदान गरेका थिए तर मुद्गरगोमिन सदा संदेहमा रहन्थयो र सोच्थयो कि महेश्वर नै श्रेष्ठ हो । शंकरपति भने बुद्धप्रति नै अद्वा राष्ट्रथे । उनी दुई आपना आमाका प्रेरणबाट प्रेरित भै पाद-शृङ्ग (छिटो हिँडन सक्ने) को साधना गरी दुबै भाइ पर्बतराजा कैलाशमा गए । त्यहाँ महेश्वरका निवास स्थानमा महेशका वाहन श्वेतक्रष्ण (सेतो गोरु) र उमादेवी कूलटिपिरहेको देख्न पाए । तत् पश्चात् स्वयं महादेव सिंहासनमा आसित भै धर्मदेशना गर्ने गरेको पनि देखे अनि गणपतिले ती दुईलाई आपना हातमा उठाएर महादेवको सम्मुख राखिदिए । केही छिनपछि मानसरोवरबाट ५०० अर्हत हरू उडेर आए । महादेवले वहाहरूलाई अभिवादन गरी खुद्गाहरू धोएर मध्यान्हको भोजन गराए र ती अर्हतबाट धर्मदेशना गरेको अवण गरे । यसरी ती दुबै भाइले बौद्ध धर्मको अतिश्रेष्ठ भएको बास्ताविक गतिविधि पत्ता लगाए तापनि ती दुई भाइको अनुरोधमा महादेवले भने कि मोक्ष केवल बुद्धको मार्ग (शासन) मा प्रवेश

गनले प्राप्त हुन्छ । अन्य (धर्महरू) बाट संभव छन् । त्यसपछि ती दुई भाइ प्रसन्नतापूर्वक स्वदेशमा फर्केर आपना गाउँमा पुगेपछि पूर्व ब्राह्मणका वेशभूषाहरू उतारेर फर्याँके । अनि बौद्ध उपासको दीक्षा ग्रहण गरी समस्त धार्मिक संप्रदायहरूको विद्वत्तापूर्ण अधिययन गरे । बौद्ध र तैर्थिकका अभिमतको श्रेष्ठ अश्रेष्ठताका भेद र विशेषताको अलग अलग कुट्टाउनका लागि मुद्गरगोमिनले “विशेषस्तव” नामक प्रन्थ र शंकरपतिले “देवातिशयस्तोत्र” नामक प्रन्थका संरचना गरे । दाजु मुद्गरगोमिनले आपना कृतिमा यसरी तथागत बुद्धको स्तुति र मंगलोच्चारण गर्दछन् ।

म त अन्य (तैर्थिक) शास्त्रहरू त्याग गरेर ।

भगवान् (बुद्ध) हजुरको शरणमा आएँ ।

केको कारणले भने भगवान् तपाईँ ।

दोष रहित भएको गुणयुक्त (हुनुहुँदो रहेछ) ।

यसरी तथागत बुद्धको मंगल-उच्चरणबाट प्रारम्भ गरिएको “विशेषस्तव” को स्तुति सबै नगर र राजमहलमा समेत व्यापक प्रचार भयो । अधिकांश देशबासीहरू यस स्तुति गान गर्न उत्सुक भए । दुबै भाइले बज्रासन (बुद्गया) मा ५०० शावकहरूको जीविकाको प्रबन्ध गरिएका थिए भने नालन्दामा ५०० महायानीहरूको सत्कार गरे । नालन्दा पहिले आर्यसारिपुत्रका जन्मस्थान र अन्यमा सारिपुत्र तथा उनका ८०,००० अर्हत् अनुयायी सहितका निर्वाण प्राप्त गरेको सीर्वस्थान हो ।

कालान्तरमा ब्राह्मणहरूका गाउँहरू उजाडिए त्यहाँ आर्य चरिपुत्रको एउटा स्तूप बिद्यामान भएको त्यस स्थानमा नग्नाट धर्मराजा अशोकले एउटा विशाल बौद्ध विहार निर्माण गरे र उसमा बडो ठूलो पूजाको अयोजना गरियो। तब उप्रान्तमा ५०० पूर्ववर्ती महायानी आचार्यहरूले परामर्श गरे कि जहाँ आर्य सारपुत्रको जन्म स्थान छन् त्यहाँ महायानी धर्मको देशना गरिए त महायान नितान्त प्रचार हुन्छ र यही मौद्गल्यायन पुत्रका स्थानमा धर्म देशना गरियो भने मात्र शक्तिशाली हुन्छ। परधर्म (शासन) को बृद्धि विस्तार नहुनेको निमित्त देखियो र परिस्थिति अनुकूल दुबै भाइले आठबटा बौद्ध विहार हरू स्थापना गरे। त्यसमा समस्त बौद्ध वाङ्मयका पुस्तकहरूले भरिराखे। नामदा महा- विहारको सर्वप्रथम स्थापना गर्ने उत्तम पुरुष धर्मराजा अशोक भएको भएता पनि संस्थागत बिकास गर्ने ५०० आचार्यहरू र मुद्गर्गोमिन ब्राह्मण दुई भाइ मुख्य थिए।

बी उत्तम पुरुषका कृतिहरू बर्षाबासका समयमा हरेक तिब्बती मूलका गोम्बा प्रथात् मूलगन्धकुटी बिहार-हरूमा श्रद्धापूर्वक पाठ हुन्छ। गोम्बाका प्रमुख (महास्थबिर) द्वारा बौद्ध र अबौद्धका विशेषताको बारेमा व्याख्या गरिन्छ र आवकहरूलाई बुद्धप्रति अपरिवर्तनीय शद्वा बनाउने धार्मिक कार्य गरिन्छ।

पूर्वकालका विद्वान् ब्राह्मण पण्डितहरूले बौद्ध धर्म-शासनमा गरेका अविस्मरणीय कार्य, कृतिहरू सर्वत्र प्रशस्त पाइन्छन् तर बुद्धको जन्मभूमि नेपालको अल्प-शोत बाजेहरूले भने बौद्धधर्मलाई हिन्दूधर्मको शाखा हो भनी आपनो मूर्खता देखाउनुमा हिचकिचाउनुभएको छैन। बौद्धधर्म नेपालभित्र मात्र सीमित रहेको जस्तो भ्याकुते कुरा गर्नु उचित छैन। बिश्वमा बौद्ध धर्मको व्यापकता र लोकप्रियताको खबर सुन्दा बाजेको मुटु फुट्ला बिचार गर्नु योग्य छ।

★ ★

थाहापाइराखौ

१. ललितपुरका चार थूरका नाम (क) त्यताथूर (ख) पूच्च थूर (ग) ईवहि थूर (घ)लग थूर हुन्।
२. २००० सालमा भिक्षुहरूलाई नेपालवाट निष्काशित गरिएको थियो।
३. पाटनमा महायानी परंपराअनुसार नापितलाई बन्द्याभिषेक गर्ने विहार 'भिष्ठेबहाल' हो।
४. सबभन्दा पहिले अनगारिका हुने नेपाली महिलाहरू रत्नपाली, धर्मपाली र संघपाली हुन्।

★ ★

यहाँको संस्कार

-- लक्ष्मी श्रेष्ठ

यहाँको संस्कार,

हाहाकार, भोजभट्यार
आँसु अनि गाँसनवास ।

यहाँको संस्कार,

अन्याय अत्याचार, भ्रष्ट विचार,
भेदभाव मारकाट ।

यहाँको संस्कार,

अन्न जलाउने, धीउ तेल वगाउने
शरीरमा फोहोर पानी छर्कने ।

यहाँको संस्कार,

बुद्ध शरण भन्ने
उसको उपदेश पारिफाल्ने ।

यहाँको संस्कार,

चिल्लाउने गाथा, अन्धोपूजा
मूर्तिको अगाडि घोप्टोपर्ने ।

मन मूर्ख

-- भिक्षु सुबोधानन्द

हे मन मूर्ख ! कति डुल्ने गर्दछौ ?
सुख खोजी जाँदा, दुःखमा डुबेछौ ।

सांसारिक विषय, सुख नै संक्षी,
एकपछि अर्को, राग लिप्सा बढी ।
त्यही राग अग्निले, वेसरी पोली,
जान शून्य भई, रुँदै हिँड्यौ तिमी ॥

इच्छित बस्तु नै, लिन भनो जाँदा,
द्वेषको वाणले, तिमीलाई लारदा ॥
क्लेशले सतायो, दुःख भयो हा हा ।
अन्धा नै भएछ, मोहको जालमा ॥

कति भुल्ने मोहमा, हे मन मूर्ख,
पाउन गाहो हुन्छ, यस्तो यो जन्म ।
भवरूपी गंगा, हेर्नु अपार छ,
नररूपी डुङ्गा, तिम्रै साथमा छ ॥

कति हुने यसरी दुर्बोध भई,
आनन्द लिनु छ है सुवोध भई,
बुद्धको आज्ञा, सबै मनन गरी,
चर्या गर्दै जाऊ निर्वाण हुने सोची ॥

- अनु० दिव्यरत्न तुलाधर

तथागत र ओशो

डा० गणेश माली

२१ मार्च १९५३ मा जब रजनीश २२ वर्षका थिए, उनलाई एउटा अनोठो अनुभव प्राप्त भयो— उनी अस्तित्वमा बिलाए— एक थोपा पानी महासागरमा बिलाए जस्तो । यसेले अंग्रेजी शब्द ओशनिक (Oceanic) ‘महासागरीय’ बाट उनले अन्तत्वो गत्वा आफ्नो पद ‘ओशो’ रोजे ।

यस अनुभवपछि पनि केही वर्ष उनी आफ्ना पठन पाठन आदि कार्यहरूमा लग्दे थिए । सन् १९६३।६४ तिर आएर उनले आफ्नो महासागरको नुनिलो पानी सबैलाई चखाउने निधो गरी आफ्नो अनुभवको प्रचार गर्न लागे र शिष्यहरूलाई बटुलो प्रवचनहरू दिन थाले । यही भय उनको जीवनको अन्तसम्म पनि रहिरहो ।

उनको वचन र भर्खरको जवानीमा आफ्नो परिवारमा भएको मृत्युको रहस्यले उनमाथि गहिरो प्रभाव पारेको थियो । आफ्ना स्वजनहरूको मृत्युले उनको प्रतिभाशाली चिन्तनशील हृदयमा जीवन-मृत्युको रहस्य अर्थात् जीवनको यथार्थता थाहा पाउने उत्कट अभिलाषा जगायो । मनोविज्ञानको त उनी आचार्य छौंदे थिए, त्यस-माथि उनले धर्म र दर्शन लगाएत अरु धेरे विषयहरूको अध्ययन गरे । जीवनको यथार्थ रहस्य आखिरमा २१ मार्च १९५३ का दिन गएर खुल्यो । संद्वान्तिक रूपमा त यस दिनको अनुभव अगाडि पनि ‘सर्व खल्वमिद ब्रह्म’ र ‘तत्त्वमसि’ वा ‘सोऽहमस्मि’ जस्ता सनातन अद्वैत ज्ञातीय विचारधाराको उनी अवश्य परिचितमाक छैन,

प्रभावित पनि थिए तर उक्त दिन उनलाई उनी आफू अस्तित्वमा बिलाएर स्वत्वहीन भएको अनुभव भयो । यही अनुभवलाई उनले मानवचेतनाको उच्चतम विकसित स्थिति वा बोधि मान्दछन् । उनको भनाइ अनुसार भिन्न बाटोबाट भए पनि करीब २५०० वर्ष अघि वैशाखपूर्णिमा-का दिन सिद्धार्थ गौतमलाई पनि यस्ते अनुभव भएको थियो ।

यसपछि आचार्य रजनीशले आफ्नो निम्नि क्रमशः ‘भगवान्’ ‘जोर्बा बुद्ध’ र पछि गएर ‘ओशो’ उपनाम रोजे । यी शब्दहरूका आ-आफ्ना अर्थहरू छन् । उनले आफूलाई भगवान् बुद्धद्वारा भविष्यवाणी गरिएका मैत्रेय बुद्ध हूँ भन्ने पनि घोषणा गरे । आफ्नो जीवनको अन्तिम वर्षतिर स्वयं गौतम बुद्धको ‘तेजिलो आकार’ वा ‘ज्योति’ आएर उनमा प्रवेश गरेको र करीब ४ दिन जति रही पछि छोडेर गएको वा उसेले त्यागी पठाएको पनि घोषणा गरे ।

आफ्नो बोधिपछि करीब ३६ वर्षसम्म ओशोले धर्म तथा दर्शनको कुनै अंगलाई पनि आफ्नो पाराले व्याख्या गर्न छोडेनन् । गीता, धर्मपद, कबीरबाणी, नानकबाणी र जैन दर्शन इत्यादि सबैको आफ्नो अनुभव-को आधारमा व्याख्या गरे । बहुश्रुत र तार्किक हुनाको कारण उनी विभिन्न विबादास्पाद दृष्टिकोणहरूमा पनि सामान्यस्थ स्थापना गर्नमा सिपालुथिए । सामान्यस्थको मूल खोत उनको त्यो अथाह महासागर थियो जुन उनको भनाइ अनुसार सबै सबैत्वहरूको उद्भव, परिवर्तन र

विलयको स्थान हो । यसकारण सबै उसमित्र अटाउँछन्, र उसेमा सबै विवादको अन्त हुन्छ । हुन पनि महासागरको पानी जतातिरबाट चाटे पनि नुनिलो भए जस्तै उनका प्रवचनहरूलाई जहाँनिर अधिष्ठन गरे पनि उही अथाह अस्तित्वरूपी महासागरमा विलाएको स्वत्व र विलयन पछिको महान् मौनको गन्ध आउँछ । उनको भनाइ अनुसार व्यक्तिरूपी बूँदको सीधा सम्पर्क महासागरसित छ र पुरोहित्याइ दुईको बीच बाधाको रूपमा रहेको छ ।

गौतम बुद्धको प्रेरणाको मूल स्रोत दुःखबाट विमुक्ति पाउनुथियो । दुःख अर्थात् अस्तित्व र त्यसमित्र हास्त्रा अनित्य संस्कार छ । तृष्णाद्वारा खडा गरिएको मिथ्या आत्मबाद, जुन अनित्य छ । अस्तित्वको गहनतम गहिराईसम्म गौतम बुद्ध पनि पुरेका थिए होलान् तर उनको मूलभूत खोज अस्तित्वमा विलयन नभै प्रज्ञा थियो जुन प्रज्ञाचक्षुबाट उनलाई आर्यसत्यको बोध भै दुःखबाट विमुक्तिको बाटो खोलोस् । आर्यसत्यको बोधबाट गौतम बुद्धले संसार भवद्वन्तको यथार्थता, प्रतीत्यसमुत्पादको नियम र दुःखबाट विमुक्तिको आठ अंग युक्त मार्गलाई साक्षात्कार गरी जगत्लाई बोध गराए । यसकारण उनी बुद्ध कहलाए, बुद्ध अर्थात् यथार्थ सत्य थाहा पाउने व्यक्ति । आपनो अस्तित्वरूपी महासागरमा विलाउनुभन्दा अधि ओशीलाई बुद्धधर्म लगायत संसारका सर्व प्रमुख दर्शन र धर्महरूको ज्ञान थियो, मनोविज्ञानका आधुनिकतम उपलब्धिहरूसित उनी परिचित थिए, विज्ञानका अधिकांश महत्वपूर्ण खोजहरूबारे पनि उनलाई जानकारी थियो । त्यसकारण प्रज्ञाको खोजीभन्दा पनि, महासागरमा विलयनलाई नै उनले आपनो जीवनको परम ध्येय बनाएका थिए तर जब उनलाई अस्तित्वमा विलाई जीवन-मृत्युको रहस्यको यथार्थता अनुभव भयो, तब त्यसको

प्रकाशमा उनले बुद्ध, मानक, कवीर, महावीर, जरथुस्त्र र लाबत्से जस्ता महान् विभूतिहरूका अनुभवहरूलाई बृहत र व्याख्या गर्न सक्षम भए । उनका प्रायः जसो सबै धर्मबारेका प्रवचनहरूमा पनि उनके महासागरको नुनिलोपना श्रोतप्रोत भएको पाइन्छ ।

आपनो संबोधिपछि गौतम बुद्धले अस्सी वर्षको उमेरसम्म घर दैलाहरूमा बनेर मानवको हितको निम्नित्य दुःखरूपी अग्निबाट मानवसमुदायलाई बचाउनको निम्नित्य पात्र र परिस्थिति अनुकूलका उपदेशहरू थिए । उनका उपदेशहरूमा उनीभन्दा अघि नसुतिएका थाहा नपाइएका नौला ज्ञानहरू छन् जस्तै चार आर्यसत्यहरू, प्रतीत्यसमुत्पाद र बोधिपक्षीय धर्महरू । उनका उपदेशहरूको मूल लक्ष्य दुःखबाट विमुक्ति थियो जसलाई उनी निर्वाणको रिथिति भन्दथे ।

गौतम बुद्धले आपनो प्रज्ञाचक्षुले देखेका यथार्थ ज्ञानबाट बाहिर आवश्यक धार्मिक र दार्शनिक बाद विवाद कलहरूमा फैस्तन बेकार, श्रेष्ठ जीवनको निम्नित्य अहितकर, अनावश्यक मान्दथे र यस्ता विषयहरूबारे आर्यमौन अपनाउनु नै श्रेयस्कर संझने तर आचार्य रजनीश (ओशो) ले भने कुनै विषयलाई पनि अछुतो ढोडेनन् । भन्नै नमिल्ने वा नसकिने भनेर पनि अस्तित्वको गहनतम रहस्यहरूमाथि पनि आपनो अनुभवको आधारमा प्रकाश पार्ने क्रम जीवनको अन्तसम्म जारी रह्यो ।

'नजीकको देउता - हेला' भने जस्तै भारतीय परम्परामा हुक्केका ब्रह्मविद्याबारे कुरा सुन्दा सुन्दा बाकक, दिक्क र अपच लागेका कतिपय भारतीयहरूलाई आचार्य रजनीशतर्फ आर्कषित गर्ने सार नपाएर अथबा प्रभावकारी संप्रेषणका माध्यमहरूको कारण ले हो, भारतीयहरूभन्दा पनि विदेशी नागरिकहरू नै उनका प्रवचनहरूमा केही

नौलो स्वाद पाएर आकर्षित भए । केही शिष्यहरूको मन्त्रव्यमा लागेर उनले स्वतन्त्रता र मानवाधिकार भएको भनी संझेको देश अमेरिकामा अखाडा जमाउने निधो गरी बसाई सारे तर त्यहाँ को सरकारलाई, उनको पारम्परिक धर्म र पुरोहित्याई विरुद्धको आवाज पचन सकेन, उनको संघीय (Commune) को जीवन हच्छ सकेन, अतएव उनलाई देश निकाला गरे । त्यसपछि नयाँ ठाउँको खोजीमा अन्यत्र पनि सफल नभए पछि उनी आपनो पुरानो ठाउँ पूना फर्के । त्यसपछि प्रभावशाली देशहरू रुस र जापान-तिर उनले आपना आँखा फेरेर बैचारिक अभियान शुरू गरे तर केही ठोस उपलब्धि हुनु अगार्व उनी सदाको लागि अस्तित्वमा बिलाए ।

अस्तित्वरूपी महासागरको गहिराइको सन्देश उनी आपना शिष्यहरूमा पुन्याउन चाहन्थे र वसको लागि आपनो संघमा उनले नयाँ ध्यानका परिपाटीहरू निकाले वसको प्रकृया करीब करीब जेन बुद्धधर्मसँग मिल्थ्यो । शरीर र भित्री चेतनामा इवेका जोशहरूलाई तीव्रतम-रूपमा शरीरको चाल, आबाज र नृत्यहरूमा व्यक्त गरे-पछिको सञ्चाटामा अस्तित्वको गहिरो मौन चिन्ने मौका आपना शिष्यहरूलाई दिए । भौतिक सुविधामा डुबेको लामो शील समाधिको अभ्यासमा रुची नहुने, सामान्य चारिवारिक जीवन बिताएर पनि दुई मिनेटमा अस्तित्वारे केही चमत्कारिक स्वाद पाउन चाहने पश्चिमी देशका नायिकहरूको लागि उनको तरिका उपयुक्त हुन्थ्यो । योहरू बुद्धको जस्तो शील, समाधि र प्रज्ञाको बाटोभन्ता किंदै खालको बाटो यो थियो । गरीबीबाट होइन धनाकाल जीबनबाट संन्यास सुखको महत्त्व बढ्न सकिने उनको अनुभव थियो ।

गौतम बुद्धका उपदेशहरू आपना सम्पर्कमा

आएका ती सबैको निम्नि हुन्थ्यो र अधिकांश पैदल हिँडा भेटबाट हुने, त्यस बेलाका साहू महाजन, साधारण दुःखी नागरिकहरू, राजाहरू, डाँकु, गणिकाहरू तथा विभिन्न सत्यको खोजमा लागेका व्यक्तिहरू उनका उपदेशका पात्र हुन्थे । जसलाई उनीहरूका सामर्थ्य अनुसार उपदेश दिन्थे । उनका भिक्षुहरूलाई भने उनीहरूको सामर्थ्य अनुसार उनी गम्भीर उपदेशहरू दिन्थे । तथागतले विशुद्ध सत्यको खोजीको लागि र बास्तविक सुखोजीबनको खोजीको लागि गृहत्याग गरी अमणजीवन व्यतित गरे । सनातनिक धार्मिक दुराचार वा कुनै वादको विरुद्ध जेहास् छेइने उनको अभिप्राय थिएन - सुख शान्तिको प्राप्तिको हेतुले नै गृहत्याग गरेको कुरा उनी 'बोधि राजकुमार सूभ' मा राजकुमारलाई बताउँछन् । यद्यपि बोधि प्राप्ति-पछि उनले आपनो निकटतम संपर्कमा आएका ढोंगी साधु बा मिथ्यावादीहरूलाई कट्कार्न भने बाकि राखेनन् । ओशोको अभियान पनि बास्तवमा कुनै धर्मको विरोधको हेतुले भएको थिएन । यसकारण उनले आपना प्रवचनहरू-का धार्मिक दुराचारहरू विरुद्ध बोले पनि- सर्व- धर्म समभावलाई प्राधान्यता दिन्थे ।

तथागत त तथागत नै भए उनीसँग कसको तुलना हुन्थ्यो र ! एउटा कुरा ओशो पनि सत्यको गहिराइसम्म पुग्न चाहन्थे र बुद्धले आपनो ढंगले आपनो खोजलाई पूरा गरे । ब्रह्मविद्याको खानी भारतमा ओशो जस्तै ब्रह्ममा लीन हुने व्यक्तिहरूको कमी नहोला, तर मौलिकता को हिसाबले एशियाका ज्योति तथागतको प्रेरणादायी आर्यसत्य र निर्वाणको देन उनमाथि परेको देखिन्छ ।

(English Language)

The Buddha, ViShnu and Hinduism

Harischandra L. Singh

There is a lot of controversy about the relation of Buddhism with Hinduism, about how much Hindu was Buddha and about whether Buddhism is a religion, separate from Hinduism. Both the religions are great commanding a large number of followers. But there are differences, too. In my opinion, the major differences are: the Buddhist rejection of the Absolute Self, belief in man's own place in this world, creation of the Sangha for the independent life of monks and nuns, the missionary zeal and the unbounded compassion for the Sick, poor and the destitute, and the rational approach to problems and crises. The difference is much more pronounced as Sidhartha Gautam became the Budaha, the Enlightened One. The life of the Buddha was a real one. His biographical details are there for all to see and read, whereas the same are lacking in the case of Hindu deities like Kama, Vishnu, Krishna, Indra, Shiva, etc. The life of the Buddha is a fact whereas that of the Hindu deities is a fiction. That

is why, the messages and the teachings of the Buddha have vigour, direct appeal and are toughing, whereas that of the above deities are borrowed and therefore have indirect appeal.

Dr. Sarvapalli Radhakrishnan has said that the Buddha was born Hindu, grew up as one and also died as Hindu. He also said that Buddhism is an offshoot of Hinduism and therefore a branch of the latter. To call the Buddha a Hindu from the viewpoint of caste, Parentage and the religion prevailing then is a conservative approach. Radhakrishanan was one of the best exponents of Buddhist philosophy. Most of the Hindus consider themselves superior to Buddhists as Buddhism came into being much later than vedas, the Upanishads and Sanatana Dharma. They forget the positive aspect, i. e., the essential differences between Buddhism. Buddhism is a living and dynamic religion appealing increasingly the large number of people of the world because of the scientific basis of its philosophy. Again

st this, Hinduism is almost a static one, as if incapable of growth, with comparatively reduced following.

The Buddha like other great men and reformers was a rebel fighting with ills and deformities of the society and trying to restore things to order. The Buddha's views were not in conformity with the Hindu Dharma, the Buddha was deadly against ritualism and ceremonialism. He believed in the purification of mind, and sacrifices for the attainment of nobler and pure life. He did not subscribe to the belief in the absoluteness of self, the Soul. He Said everything changes. He challenged the sanctity of scriptures asking his followers not to believe in anything without testing. He also asked his followers not even to believe in what he himself said. Be ye lamp unto yourselves, he used to say.

In the present context, because of the dynamic philosophy of the Buddha aided by his magnetic personality, the very question of considering the Buddha as an avatara of Vishnu and claiming the superiority of Hinduism over Buddhism smacks of ego-centrism and religious animosity. It is said that at the time of the Buddha, Hinduism as such did not exist. The very term

'Hindu' was coined several centuries after the Mahaparinirvana of the Buddha. Hindu owed its origin to 'Sindhu' at that time it (Hindu) was referred to variously as Aryan, Vedic, Brahman, Traya, Sanatan, and so on. (N. Dutt, 1925). Therefore, to call the Buddha a Hindu is less convincing. In the similar vein, Radhakrishnan said that Buddhism did not start as a new and independent religion. It was an offshoot of the more ancient faith of the Hindus, perhaps a schism or a heresy. At this point, Radhakrishnan might be right that the Buddha did not deliberately start a new religion. The Buddha did not claim having started a new religion. In for that manner, no founder of any religion, I would like to say, did start his religion deliberately. As Buddhism contains a concrete message, a concrete philosophy in the form of Four Noble Truths and the Eightfold Path and the path to Nirvana, it is definitely a new religion though much of its ideas originated from the knowledge of the Vedas, the Upanishads and Sanatana Dharma. Therefore, I am not convinced of the Statement that Buddhism is a schism or a heresy. It is not a heresy or a schism even though it revolted against the certain Vedic, Upanishadic or other

traditional beliefs and practices and even though the Buddha's style of preaching and way and manner of thinking was definitely unorthodox and rebellious. Buddhism is not either a schism or a heresy because it is a creative religion with a concrete message and a concrete philosophy.

Inspite of genuine differences between Buddhism and Hinduism, the Buddha was considered as an **avatara** of Lord Vishnu in an attempt to bring Buddhism in to the fold of Hinduism. Dr. R. C. Majumdar says, "the admission of the Buddha as an **avatara** of God by Brahmanical authors was a wellconceived but bold stroke of policy which cut the ground from under the feet of Buddhism. The result was that the Buddha became a Hindu god and Buddhism an integral part of Hinduism.". In line with this thinking, R. R. Diwakar writes, "the Buddha having been accepted as the ninth incarnation of Vishnu, is a part and parcel of the Hindu pantheon. (R. R. Diwakar, 1960). It was the VishnuPurana which des-

cribed the Buddha as the ninth incarnation of Vishnu. The very deification and the incarnation theory is anti-Buddhistic and does not sound logical and rational to the modern mind influenced by the triumphant development of science and technology and various crises of the world. Avatara concept may be essential and consistent with Hinduism, Particularly Vaishnavism but it is definitely unessential and inconsistent with Buddhism (Hodgson; 1879). According to Dr. S. Radhakrishnan, the Buddha was made an avatar of Vishnu merely because the Buddha made the same protest against animal sacrifices like Vishnu. This incarnation concept is less known in Buddhist literature. A well-known Sri Lankan Buddhist writer K. N. Jayatillake in his article "The Buddhist Attitude to other Religions" says that Shankara, one of the greatest philosophers of Hindu Vedanta was so profoundly affected by the Buddhist thought that he has been called a, "concealed Buddhist".

Saying of Fo-Sho-hing - tsan-ching

g reach toward that happiness which does not perish and pass sway: which has not originated in and does not depend upon riches or beauty.

भन्ते वन्दना !

- मिक्खु सुदर्शन

(१)

“भन्ते वन्दना, जि सुदर्शन ।”

“आशीर्वाद ।”

“भन्ते, रत्नज्योति मंत ।”

“हाँ छु जुया: ?”

“व ला जि न मस्यू बांलाक तर मदुगु खै धात्थे
॥ । आः वसपोलया संस्कार गन यावेगु ?”

“छाय् अन वाय् संस्कार यावेगु थाक् मदु ला ?”

“हु, तर वसपोल लिसेया अन्तर्वाता कथातया-
न्हुली न्हाम्ह ह झी भिक्षुपि मदुसां आनन्दकुटी ल्हूने ववय्
खुसिचासिथय् हे यावेगु बिच्चाः धयातःगु दु ।”

“व ला बांलाःगु खै खः तर थ्व न्हाथाय्
मदुसां थन आनन्दकुटी ल्हूने हे संस्कार याये धयागु
व्यावहारिक जुइ फड मखु । बै यलतक सम्म थ्व सम्भव
दुइ । हानं सीम्हासिया निर्ति भ्वाःपित अप्वः दुःख बी नं
स्त्वः । झी धर्मय् “पुण्ड्रानुमोदन” व “मत्तकवत्थ
दान” द्गू ला खः नि । जितःला छिमिसं मदुथाय् अनेक
कुत्पाठ यानाच्चनीगु हे चित्त बुझ्द् मजू ।”

“जि स्यू कथं त्रिरत्न गुण स्मरण, मंत्रीसूत्र व
न्हरणानुस्मृतिजक पाठ याइगु खः ।”

“मंगलसूत्र न मदुथाय् पाठ या: धाःगु मखु ला? ”

“जि ला मस्यू । जि दुथाय् ला मंगलसूत्र पाठ
यागु न मस्यू । भन्तेयात सुनां धाःगु ?”

“जितः धाःवः दु का । सीथाय् “मरणानुस्मृति”

व “अग्निच्छ्रावत” जक छबंसां गा: । मदुसा सो थ्व नेपा: ।
झी येरवादीपित नं पानिभाषाया गुरुजुपि यानाबी ।
छिमिसं बुद्धधर्म बांलाक थुयेकेगु स्वयेमाः । आम लेख
च्वये सयेकां भाषण याये सयेकां जक मज्बू । का मयेल,
रत्नज्योतियात छ सेवाय् ग्राहालि यानाच्चबंगु जि न्यनागु
दु । जि मृत्युसंस्कारय् वयाच्चवने मद्दुत । अन हे गनं
खुसिचासिथय् वा स्मशान याये छिथाय् दाहसंस्कार याना
छ्व ।”

(२)

“भन्ते वन्दना, जि सुदर्शन ।”

“आशीर्वाद ।”

“विवेकानन्द भन्ते तसकं मफु ।”

“गन व ? छु ज्मू ?”

“खवपय् अस्पतालय् । मधुमेह । डाक्टर धाल,
नयेगु भति म्हो याके माल । वसपोलं धाःसा सेवा याना-
स्त्वपिसं जितः नयें स्यात धकाः हालाच्चनी । खवपया
उपासकपिसं साप हे बांलाक सेवा यानाच्चवन । वज्रजानी
अनगारिका व संघरत्न शाक्य परिवारं उपस्थान याना-
च्चवन । विवेकानन्द भन्तैनं धाःसा याकःचा छवने य्याः
धकाः छम्ह मनूयात क्वातुक नापं ज्वनाः तयातइ ।
भतिच्चा उपदेश बीगु व न्हावेगु कञ्च धाइपि माः थें च्वं ।
भन्ते छकः बिज्याबे माल ।”

“ज्यू जि रत्नबहादुरयाके न्यनास्वये । गाडी दुसा
थौ हे जि बने । छ खवपय् अस्पतालय् गबले दइ ? ध्यंबा

धिवा माःसा धा । जिके का: वा ।”

“खर्च व सेवा खवपं हे माक्वजुयाच्वंगु दु ।
भतिचा माःगु धर्य बीगु, मायाकेगु खः । जि न्हिनय् ३४
ता: इलय् अन दइ ।”

“व ला जि बनाः खे ल्हाये । जि स्कूलय् गाडी
क्या: अन वये ।”

(३)

“भन्ते बन्दना, जि सुदर्शन ।”

“आशीर्वाद ।”

“तःधीम्ह भन्ते कन्हय् बंकक बिज्याइ । सुगन्ध
नापं दइ ।”

“छाय् छु उकुनु हे मिखाया अप्रेशन याके यंके
धयागु मखु ला ?”

“खः, जि बने मछिन । हानं जि स्वया: अन
सुगन्ध पाय्छि जू । वं सेवाय् छु भतिचा हे पा: याइ
मखु - धयबां माःसां, सम्मानं माःसां, थम्हं हे सेवा याये
माःसां । विस्तार जूगुया कारण पासपोर्ट खः । वसपोलया
पासपोर्ट हे गन गन जुयाच्वन ।”

“आ, दत ला ले ?”

“लुल, दत । जि लिपा सुगन्धं खबर बीवं बने ।
वया थन परीक्षा बी मानि । आखः बने धकाः वंम्ह,
हानं छु छु ज्या ज्वनाः वया च्वन धाइ धकाः धन्दा ।
सुगन्धं वा धयायेवं जि बंकक बने । जि बने व सुगन्ध
लिहाँ बइ । जिगु मुख्य खे हे मिखाया अप्रेशन, नेपा:
देश्या संघ महानायक प्रतिष्ठायात ल्वयेक व्यवहार व
स्तर खः ।”

“तःधीम्ह भन्ते भाग्यमानि । वसपोलयात शिष्य
शिष्यार्पितं बिचाः या: दु, सेवा या: दु । जिला सु
शिष्या इयेका मतया । इयेके नं सयः । छम्ह शिष्य दु,

जया याइम्ह खः तर जिलिसे हे ल्वाः वयाच्वनीम्ह ।
जितः सुनां सेवा याइ र्व । सेवा नं सयः । सुयातं खिच्च
कायेकाः छता च्वने म्वालेवं गा: । द्यना च्वनेबलव
पुलुक सिना च्वनेवंगा: । अँ, आः तःधीम्ह भन्ते गबलय्
बिज्याइगु जुल ले ?”

“सुगन्धं मिलय् यानाच्वंगु दु । बंककय् अस्पतालय्
पाय्छि जुइकेत सोमदेव भन्तेयात खबर बिन्ति याना
द्यवःगु दु । कंसपाखे बिज्याइ ला ?”

“जि तःती वयाच्वने मखु । न्हापा नं अर्ये वया
बनागु मदु । थुजाःगु छ्वालय् न्हाःनेया औपचारिकता
जितः य नं सयः । जि याये माःगु, जि छुयाये फुगु दुसा
धा । सुगन्धं प्रबन्ध याइबलय् अस्पताल-खर्च मालीगु ला
खइ हे मखु । भिक्षुपित बंककय् अर्ये सुविधा दु । नेपाया
थकालिम्ह भन्ते धाल कि श्व सुविधा ज्ञन म्हो जुइ मखु तर
अन नेपाया संघराजा धाये मज्हू । झीथाय् भिक्षुपित आपाः
मदुनि । उकि नेपायाम्ह दक्षिणय्, जेष्ठम्ह व संघमहा-
नायक धायेगु हे यथार्थता खः ।”

“ज्यू, भन्ते ।”

“छ बंकक बने न्हाः छकः फोन या । जिगु
बुद्धकालीन सफू भतिचा बिया द्यवये माःगु दु ।”

छु खै सियेके

१. ध्यानय् च्वनेगुली न्हाइपु ताःपि भिक्षुणीपि
मध्यय् अग्रह्य नन्दा थेरी खः ।
२. वीर्यवान् पि भिक्षुणीपि मध्यय् अग्रह्य सोणाये-
री खः ।
३. धर्मदेशना यायेसःपि भिक्षुणीपि मध्यय् अग्रह्य
ध्रम्मदिना थेरी खः ।

ज्ञानया माला

- अमृतमान शाक्य
इतुं बाहा:, यै ।

चिकु तांवः मधासे
तापाःसत्ती मधासे
बुद्धया भजन याःवते नु ।

थाय् थाय् पर्ति ज्ञानया माला
मृतु प्वा: पर्ति ज्ञानया माला
न्यके माल सकसितं
बुद्धया वाणी ।

कुमार्गय् जुयाच्चंपित्त
सुमार्गय् हयेमाल इमित
ज्ञानया माला न्यकेमाल इमित ।

हये माल थन शान्तिया सः
ल्वापु ख्यापु मदयेक,
न्ह्यज्यायेगु शक्ति

न्यके माल सकसितं
ज्ञानया माला ।

शान्तिनायक भगवान् बुद्ध

- धर्मरत्न शाक्य

शान्तिनायक बुद्ध भगवान्या, प्रार्थना पूजा हंवया
न्ह्यचिले नु न्ह्यचिले नु सज्जन महिला सकले
विद्वज्जनपि ।

विश्वय् सर्वोच्च ऊरु थव देसया, कायमचा खः व
बुद्ध
बुद्धत्व लानाविज्याःम्ह निर्वाण नं जुयाविज्याःम्ह ।

विश्वय् भ्रातृत्व समतायागु शान्तिज्योति प्रकाश
याःम्ह
मानवताया गुण खंकुम्ह मैत्री करुणा विलिविलि
जाःम्ह ।

संसारया दुःख मुक्त ज्वीत अनित्य दुःख अनात्म
क्यंम्ह
सत्यया मार्ग ल्वीकाविज्याःम्ह सकलप्राणीया
शास्ता जूम्ह ।

नेपालय बुद्धधर्मया खँय

- धर्मवीरसि, असं, ये ।

नेपालय बुद्धधर्म महायान वज्रयान कथं न्हृज्या
वयाच्चंगु खः । अथेसां विसकं खनेदगु परिवर्तन ला त्रिपि-
टकयात क्याः थेरवाद बुद्धया यथार्थ ज्ञानगुण व बुद्ध
धर्म न्हूलगुये खने दु । थुगु निकायन्हूलुवाः जुयाविज्याःपि
महास्थविर भन्तेपि व अनगारिकापि खः तर थन गाकं
म्हो हे जक तिनि दु । अथे हे श्रद्धावान् उपासक उपासिका
पि न म्हो जुधाः हे नेपालय बुद्धधर्म व्यापकं न्यना वने
मकुगुलि संतोष जनक जुल धाये मर्छि । थ विज्याःपि भन्ते व
अनगारिकापिं धार्मिक प्रवचन वियेत वहि विहारय थाय
थासय रवसाः ग्वयेगु यानाविज्याये माः । थव रवसा
लय युवावर्गपित तक्रिय रूपं न्हूचोके माः । युवावर्गपि
नं थःथगु लागाय संस्था दयेकाः खलःयापि मनूत विहारय
नं वनाः बुद्धधर्म सम्बन्ध त्रिपिटक दुर्ध्यागु सामान्य
ज्ञान आदि न्यनेगु व स्थने कने याये माः । गुगु स्थनागु
कथहनं जाँच विडगु कुतः यायेमा । धर्मय वाद-विवाद
तक यायेगु हे ज्ञान बर्द्धन जुइगु खः ।

पणित जुयाविज्याःपि वज्राचार्यपिसं न विहार
विहारय प्रवचन विडगु रवसाः युवावर्गपित न वियेमाः ।
महायान धर्मया खँ ज्ञानगुण न्यनेकने यायेमाः ।

भन्ते अनगारिकापि छथासं मेथाय धर्म प्रचार
यायेत विस्कं उपासकपिगु अथक प्रयासं जक बालाक
न्हृज्याइ । उलिजक मखु कि श्रद्धावान् उपासकपिगु
श्रद्धाया भरं जक धर्मया रथ न्हाइ । अले जक माःथाय
भिकाः तालाके थे उचित अवस्था स्वयाः धर्म प्रचारय
वै । भन्ते अनगारिकापि च्वनेत थाय उचित जुयेव स्थिति
हिलाबनी ।

बुद्धधर्म प्रचार मजुइक व्यवहारय हने सझमखु ।

भगवान् बुद्धं न बुद्धत्वं जाये धुंका थःगु जीवन अन्तिम
पीन्यादंतक देव मनुष्यपित धर्मोपदेश वियाः उद्धार
यानाविज्यात । वस्पोलं विसकं मानवसमाजय व्यवहारय
सुख शान्ति जीवन हंकेत हे बुद्धासन प्रचारय हःगु
खः । बुद्धं समाजय दुने च्वनाः व्यक्ति भिकेत हे पञ्चशील
निसं क्याः विनेय प्रतिपादन यानाविज्याःगु हे नियमय
च्वनेतखः । बुद्धया सिद्धान्त कथं धात्येगु संघप्रधान मानय
यायेगु खः ।

व्यवहारय जीविकाया लौपु महायानवादीपाखे
सञ्चालन जुयाच्चंगु शिलप विद्या, वैद्यशास्त्र, चित्रकला,
मूर्तिकला, ज्योतिष शास्त्रजक मखु स्थापत्य कला,
संगीतकला आदि व काव्य, कविता व आदर्श साहित्य
नं खः । थन नेपालय संस्कृति संपदां जाःगु हे महायान
वादीपिंगु देन खः । अरनिको भाजु संय देसय व चीनय
चंत्य, मूर्ति, विहार, देगः दयेकाः क्यवनाथकल । उक्ति
नेपालय बुद्धधर्म व संस्कृत कला आदि थुंक गाङ
एशियापाखे प्रचार जुया वंगु कमगु खें मखु ।

भगवान् बुद्धया प्राणीमात्रयात उद्धार जुइगु उपदेश
खः शील, समाधि व प्रज्ञा, उकिसं मानवसमाज
छपे जुइगु सूत्र शान्ति व मंत्रीया ज्ञानगुण धइगु हे
गुणात्मक ज्ञान वियाविज्याःगु खः गुगु ज्ञानगुण सदेश
अनुगृहित जुइगु हे गुणात्मक विकास खः । थव हे गुणात्मक
स्वरूप देया सकल दाजु किजा तःकेहेपि समानता लालेत
धायेमाः । थुगु ज्ञानगुण विश्वशान्ति व भातृत्व
च्वलं जू बइ । नरसंहार पनेगु साधन हे थव बुद्ध
शान्ति सदेश खः ।

Modern Perceptions and problems

Rev. Maitri

Mankind's main concern throughout the age has remained the pursuit of happiness in life, what do we need then to attain happiness? what are the ways and means at our disposal for the attainment of happiness?

In the present age, to many people, whether Buddhist or not, the word **dharma** means something that has to do with a future life only. Those of the younger generation are indifferent to **dharma**. To most of the elder people, the practice of the **dharma** is to ensure happiness in the future life. According to the teachings of the Buddha, this is a grievous mistake.

The Purpose of dharma is to improve the present-life itself as much as possible. If the present life is good, it is not difficult to improve the future as the Buddha has clearly stated in Byagghapajja sutra:

Cattaro me gahapati dhamma ditt-hadhammāhitaya samwatanti katame cattaro: utthana sampada, arakkha sampada, kalyanamittate, samajivikatati.

(Oh, householder, there are four causes of happiness in this life: effort, saving, good friends and a balanced living.)

Utthana sampada — It means that, first and foremost, Man must make efforts. Few men in history have equalled the efforts made by the Buddha. He suffered much in life after life. He renounced a kingdom, parents, wife and son. He led a life of extreme ascetism for six years, for what purpose? To attain Buddhahood or enlightenment.

While Siddhartha Was engaged in meditation, Mara came and said to him: "Look, what you have done to yourself. You are no more than a skeleton. There was no need to suffer so much. Return home and live well comfortably. Give up your asceticism."

Siddhartha replied: "It is better to die in the battle-field than to admit defeat. whatever happens, I will not go back."

Five other ascetics deserted Siddhartha but he did not lose his patience nor did he

give up his own efforts. He said to himself: "Let my body shrink but I will not leave until I have attained enlightenment."

**Appamadena sampadetha appamadena
maghava devanam setthatam gato appa-
maden pasamsanthi pamado garahito
sada.**

(work with diligence. Indra, the king among the gods, reached his eminence because of his diligence. Those who are diligent are always praised. Those who are not are condemned.)

The Buddha always laid great stress on efforts, this life can be made happy: only thereafter can the future life be happy too. The habit of putting in efforts has to be cultivated from childhood itself. All those who achieve success in life in any field or profession have behind them long years of great efforts made from the very beginning in their life. The indolent, those who make no efforts, have ultimately to depend upon others for their livelihood.

Arakha sampada—cafe must also know how to save what we have achieved or acquired through our efforts. It is very difficult to earn; it is easy to spend. There must also be a method in spending. One must spend when it is necessary to do so. One must not be like Adinnapubbaka, who lived at about

the same time as the Buddha.

Adinnapubbaka had an only son. Being a great miser, he did not spend much, not even for his food, not to speak of giving anything to anyone. His son became malnourished, as a result, and eventually became ill. Afraid that it might cost him dearly, Adinnapubbaka did not take the child to a doctor. When the child became serious, his wife finally prevailed upon the miser to go to the doctor. Arriving at the doctor's, Adinnapubbaka spent a long time discussing matters of no concern at all and only when it was late and getting dark, he asked the doctor: "What is to be done when someone is afflicted with such and such an illness?"

The doctor explained to him at length what needs to be done in the circumstances. But the miser failed to carry out the doctor's instructions and his son died.

According to the teachings of the Buddha, this is not the way to save.

Kalyana-mittata - For our happiness and for our improvement we need good friends. We become what we are because of our friends, good or bad. The Buddha has further said:

Attamhi jatamhi sukha sahaya.

(He is a good friend who helps one

when one is in pain, in distress or faced with great difficulty.)

It is very difficult to find a good friend but not so difficult to come across bad ones.

Samajivikata - It means that life must be balanced; one must balance one's income and expenditure. If expenditure exceeds income, one becomes indebted and in such a situation, one is never free of worries. It is foolish to do as others do when one is simply not able to do so. The Buddha has laid down as follows:

Ekena bhoge bhunjayya, dvihi kamman pavojayo, catuthanca nidhapeyya, apad- asu bhavissati.

Divide what you have earned into four parts. Keep one part of it for your need. Keep two parts for your business or industry. whatever you wish to give in charity you may give out of these two parts. Save the fourth part for your need in the future)

Thus, through our efforts, saving, good deeds and a balanced living, we are never

ruined. Our condition is improved not only in this life but in the future life too. Therefore, we must bear in mind the four causes of happiness all the time.

As in many other things with which Mankind is concerned, dharma too has become a fashion for most people. They seek "instant" happiness by various means. They ask for "instant" enlightenment. There is a superficiality everywhere, in everything. In dharma too, Happiest without effort if the demand of the age. This is the problem in modern society, whether in this remote Himalayan region or in the developed and industrialised parts of the world.

Mara, in many new forms, reigns supreme everywhere. Mankind has never faced before such wiles, temptations and threats.

Unless we, monks and laymen, double our efforts to recover our heritage of dharma- the core, not the shell- and reaffirm "we will not admit defeat" the search for happiness will remain elusive.

So soon as there springs up within him an angry, maicrous thought, some sinful inclination, he puts it away, removes it, destroys it: he makes it not to be.

- Sabbasava Sutta

ग्रीष्मद्यातिकृष्ण

विशेष सामरोह

२०४६ जेठ ३, काठमाडौं-

यहाँको आनन्दकुटी विहारमा प्रत्येक पूर्णिमामा हुने कार्यक्रम अनुसार बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा आनन्दकुटी बासी भिक्खुहरू तथा दायक दायिकाहरू सम्मिलित भई विशेष बुद्धपूजा र धर्मदेशना सम्पन्न भयो । सो दिन व्यहाँ बुद्धजयन्ती समारोह समितिको आयोजनामा बौद्ध आमसभा पनि सम्पन्न भयो । २५३६ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा आयोजित सो सभामा श्री ५ महाराजाधिराज तथा श्री ५ बडामहारानी सवारी भई भगवान् बुद्धको अस्थिधातुमा पूजा एवं दर्शन अवलोकन गरिवक्स्यो ।

सो बेला समुपस्थित जनसमूहलाई सम्बोधन गर्दै प्रधातमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले भन्नुभयो— “प्रजातन्त्र भन्नु नै शान्ति र अहिंसाको बाटोबाट समाजलाई व्यापक परिवर्तनको दिशामा लैजान सक्नु हो । यसले प्रजातन्त्रका संस्था र प्रवृत्तिहरूलाई बलियो पार्न बुद्धदर्शनका मूल अवधारणाले सधाउन सक्छ । भगवान् बुद्धको विचार र भावना सत्यमा आधारित थियो । मानिसलाई जरा, व्याधि, मरण र दुःखबाट कसरी मुक्त गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा बुद्धले गर्नुभएको गम्भीर चिन्तन र मननकै परिणाम स्वरूप बुद्धदर्शन आजै संसार-भरि फैलिएको छ । संसारभरि मानिसका बीच आपसी दोष, तानातान र संघर्षका कारण उत्पादित समस्याहरू-बाट मानवसमाजलाई मुक्त पार्दै जान आज पनि भगवान् बुद्धले देखाएको धर्म दर्शनको संरणक्षका निम्नि यससेंग

संबन्धित सबै महत्त्वपूर्ण स्थलहरूको सुधार, मर्मत तथा खासगरी लुम्बिनी र स्वयम्भू आदि ठाउँमा अन्तर्राष्ट्रिय तीर्थस्थलका रूपमा निर्माण र संरक्षणकार्य चलाउने तक आफूलाई सक्रियताका साथ अधिकारीहरूका साथै लुम्बिनी-लाई बुद्धजन्मभूमिका रूपमा मात्र नभै बुद्धधर्म र दर्शन को अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन केन्द्रका रूपमा पनि विकसित गर्ने लक्ष्य रहेको छ ।”

सो बेला सभापतिको आसनबाट बुद्धजयन्ती समारोह समितिका ग्राह्यक्षम भिक्खु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरते मानसिकरूपमा भयभीत र आक्रान्त वर्तमान अवस्थामा गौतम बुद्धको उपदेशलाई व्यावहारिकरूपमा अनुसरण गर्नु आजको आवश्यकता हो भन्नुभयो । समारोह समितिका सचिव बुद्धरत्न वज्राचार्यले एउटै तिथिमा जन्म, बोधिज्ञान र महापरिनिर्वाण प्राप्त गर्नुभएका भगवान् बुद्धको शान्ति र अहिंसाको सन्देश र बौद्धग्रन्थहरूलाई अध्ययनमा सजिलो पार्न माध्यमिक विद्यालयदेखि उच्चशिक्षासम्पालीभाषाको अध्ययन गरिदिनुपर्ने कुरामा जोडिनुभयो ।

भिक्खु महानाम महास्थविर समक्ष पंचशील प्रार्थना भएको सो बेला समितिका उपाध्यक्ष कनकमान शाक्यले धन्यवाद ज्ञापन गर्दै आजको तनावग्रन्थ विश्वमा शान्ति स्थापनामा बुद्धका सन्देशहरूको मन्त्र गरी अनुसरन गर्नुपर्ने कुरा बताउनुभयो । रामकृष्ण महर्जनको सौजन्यबाट आगन्तुकहरूलाई खीर भोजन प्रदान हुनुका साथै रामेश्वरप्रसाद श्रेष्ठको संयोजकत्वमा इन्होंने जनाले रक्तदान गरेका थिए । रक्तदान गर्नेहरूमा केही-

ब्रेठ, वश्रीमती दुर्गा वज्राचार्य, माणिक्लाल श्रेष्ठ, जोन तुलाधर, सुजन शक्ति, राम महर्जन, नोखुंग लामा, असच बज्राचार्य, किरोज श्रेष्ठ उत्तमबहादुर सिंह, विजय मानन्धर, राधेश्याम राजथला, लक्ष्मी वैद्य, दिनेश लामा, चुरेन्द्ररत्न शाक्य, प्रकाश बज्राचार्य, नारायणप्रसाद तुलाधर, एच. के. कपाली, अनिल स्थापित, वसन्त महर्जन, नरेश लामा, दुर्गबहादुर तामाड, चन्द्रकुमार मानन्धर, रत्नबीर महर्जन, मुकेश लामा, राजु मानन्धर, अृव मानन्धर, सन्तोषकुमार तण्डुकार, गौरी मानन्धर, नरेश महर्जन, सरिता राजभण्डारी, बालकृष्ण महर्जन, अनिल स्थापित, एल. एस. अब्जसी, रूपा रसेली, गीता मानन्धर, रोमन राजभण्डारी, दीपक श्रेष्ठ, विमलादेवी बज्राचार्य, भूपेन्द्र शाक्य, श्याममान डंगोल, मदन रज्जित, अरुण शाक्य, चन्द्रलाल नक्मी, नीलबहादुर निर्देल, सूर्यमाया, राजेश्वरी नक्मी, सानु महार्जन, । राम खड्का, मुनील श्रेष्ठ र रीता शाक्य हुनुहुन्छ ।

यस्ते सुवर्ण शाक्यको संयोजकत्वमा भएको बोट चित्रकला प्रतियोगितामा श्री ५ रत्नराज्यलक्ष्मी मा० वि० का छात्र राजु राजवाहक प्रथम, भानुभक्त केनोरियल मा० वि० का छात्र शंकर श्रेष्ठ द्वितीय, नितिज मा० वि० का छात्र रोविन चामर्लिंग तृतीय, रोपकार आदर्श मा० वि० र सिद्धार्थ बनस्थली मा० वि० का छात्रहरू हरिबहादुर नेपाली र दावा लामाले सन्तना पुरस्कार प्राप्त गरेका थिए । उक्त प्रतियोगिता निर्णयकहरूमा जीवरत्न शाक्य, विलबहादुर चित्रकार चाबुकृष्ण शाक्य रहनुभएको थियो भने राजभक्त श्रेष्ठ-ज्ञन सहसंयोजन भएको थियो ।

बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा उक्त समितिहारा^३ आयो-
गका कार्यक्रममध्ये विभिन्न निलाहरूमा^४ आयो-

जना भएका समारोहहरूमा अतिथिको रूपमा जानुभएका भिक्षुहरूमा भोजपुरमा धम्मसोभन र शीलभद्र, चंपुरुमा सद्वातिस्स र कोलित विराटनगर र धरानमा बोधिसेन, उल्लिखिरीमा मुनीन्द्र र अनगारिका सुशीला, धनगढीमा सुभद्र र थामणेर कौण्डन्य, वीरगंजमा गुणघोष, त्रिशुलीमा श्री ज्ञान र थामणेर खन्तिपाल, नारायणघाटमा कुमारजीव, रिडीमा विजित र धम्मिक, खोकनामा सावेदकीर्ति तथा सिफ़रमा सुनन्द हुनुहुन्छ ।

यस्ते भिक्षु सुबोधानन्दको संयोजकत्वमा ज्ञान-मालाभजन, बुद्धपूजा र धर्मदेशना गरिएका स्थानहरूमा गणमहाविर, खिचापोखरी, कमलादी, ऊ बहाल नःबहिल र मुसुंबहाल थिए भने बद्रीरत्न बज्राचार्यको संयोजकत्वमा साप्ताहिक धर्मदेशना भएका स्थानहरूमा थैबहिल, मखनबहाल, श्रीघविहार भक्तपुरको मुनिविहार, ठिमी, ऊ बहाल नःबहिल, पाटनको हिरण्यवर्ण भवाविहार र स्वयम्भू महाचैत्य थिए । टेलिभिजनको बुद्धवन्दना कार्यक्रममा भिक्षु ज्ञानपूर्णिक समक्ष शीलप्रार्थना र भिक्षु सुदर्शन, सत्यमोहन जोशी र रमानन्दप्रसाद सिह्दारा कुराकानी भएको थियो ।

साप्ताहिक रेडियो कार्यक्रममा केदार शाक्यको संयोजकत्वमा प्रस्तुत भएका बोद्धवार्ता लेखहरू स्व. भिक्षु अमृतानगद, सुवर्ण शाक्य, भिक्षु सुदर्शन, विपस्यनाचार्य सत्यनारायण गोयन्काका थिए भने प्रस्तुत गर्नेहरूमा सुवर्ण शाक्य, श्रीमती शारदा हुनुहुन्थ्यो । शील प्रार्थना भिक्षु कुमार काश्यप, थामणेर कौण्डन्य, थामणेर धम्मधर, भिक्षु धम्मसोभन, भिक्षु शीलभद्र र भिक्षु कुमारजीव समक्ष भएको थियो । बाशु शशीको नाटक 'बुद्धम्' पनि प्रस्तुत भएको थियो । सो दिन गृह्यरत्न शाक्यको संयोजनमा अस्तिधातुयाद्वा पनि भएको थियो ।

बौद्ध ज्ञाँको प्रदर्शनी

२०४६ जेठ ११, भक्तपुर -

२५३६ ओं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँको बौद्ध पुत्रःको आयोजनामा स्वयम्भू विकास मण्डल तरुण-समूहद्वारा निर्मित बुद्धजीवनीमा आधारित बुद्धमूर्तिको ज्ञाँकी प्रदर्शनीको उदघाटन गर्दै भिक्षु अश्वघोषले बुद्धलाई मान्य भन्नु नै बहाँको धर्म अनुसार जीवनयापन गर्नु हो भन्दै संविधानमा हिन्दू अधिराज्य हटाई धर्मनिरपेक्ष हुनु-पछि भन्ने सबैको इच्छालाई जोड दिन आफू संसदमा गएको कुरा बताउनुभयो । पुत्रःका अध्यक्ष वसन्तरत्न वज्राचार्य-द्वारा स्वागतभाषण भएको त्यस बेला युवाबौद्ध तमूह काठमाडौंका उपाध्यक्ष ज्ञानमाला साक्षयले प्रदर्शनीको द्वौचित्यबाटे प्रकाशपार्नुभयो । बौद्धसंघ भक्तपुरका उपाध्यक्ष लंवरत्न शाक्यको सभापतित्वमा भएको त्यस समारोहमा पुत्रःका सचिव तीर्थराज वज्राचार्यले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

बौद्ध कार्यक्रम

२०४६ जेठ १२, भोजपुर -

वैशाखपूर्णिमा दिवसको उपलक्ष्यमा यहाँको टक्सारमा साप्ताहिक ज्ञानमाला भजन, प्रवचन तथा बुद्धपूजा सम्पन्न भयो । सो बेला लालधन शाक्य, प्रदीप शाक्य, राममाया हलुवाइ, हीरालाल शाक्य, प्रभालक्ष्मी शाक्य, उत्तरा शाक्य, निर्मला शाक्य र गणेश वज्राचार्यले प्रवचन गर्नुभएको थियो । सो उपलक्ष्यमा भएको समारोह-को सभापतित्व माणिकरत्न शाक्यद्वारा भएको थियो र बौद्धसंघका सचिव लालधन शाक्यबाट स्वागतभाषण तथा उपसचिव भीम शाक्यबाट प्रतिवेदन प्रस्तुत हुनुका साथै चित्रबहादुर कार्की र गणेश वज्राचार्यद्वारा मन्त्रव्य व्यक्ति

गर्नुभएको थियो । काठमाडौंबाट जानुभएका अतिथि भिक्षु धर्मसोभनद्वारा धर्मदेशना र भिक्षु शीलभद्रबाट कविता गोष्ठीमा पुरस्कृत भएका सुदीप शाक्य, सुश्री उत्तरा शाक्य, अमृका ताम्राकारलाई क्रमशः प्रथम, द्वितीय, तृतीय र साम्प्रत्वना पुरस्कार प्रदान गर्नुभयो ।

मैत्रीसभा

२०४६ जेठ ४, पाल्पा -

यहाँको ज्ञानमालासभाको निमन्त्रणमा काठमाडौंको स्वयम्भू ज्ञानमाला भजनखलःको स्वागत कार्यक्रम भई अध्यक्ष कृष्णप्रसाद शाक्यको अध्यक्षतामा मैत्रीसभा सम्पन्न भयो । बुद्धपूजा र ज्ञानमाला भजन भएको सो बेला ज्ञानमाला सभाका संस्थापक एवं प्रसुख सरक्षक चिनियालाल वज्राचार्यले राणाकालमा बुद्धधर्म नेपालभाषा र संस्कृतप्रति क्रूर दमन भएको चर्चा गर्दै त्यसको प्रतिकारस्वरूप ज्ञानमाला संघ खोली नेपालभाषा र संस्कृतिको पुनरुत्थानको निर्मित संघर्ष गरेको चर्चा गर्नुभयो । काठमाडौं ज्ञानमाला भजनखलःका सचिव किरणकुमार जोशीले ज्ञानमाला भजनको विश्लेषण गर्ने कार्यहरूमा समन्वय ल्याउनुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो । यस्तै ज्ञानमाला भजनखलःका विश्लेषण गर्ने शान्तरत्न शाक्य, छत्रराज शाक्य, देवेन्द्रमान शाक्य र सुश्री सुमनादेवी शाक्यले पनि आफ आपनो मन्त्रव्यक्ति गर्नुभयो ।

बुद्धजयन्ती समारोह

२०४६ जेठ ४, पाल्पा -

यहाँका महाचैत्यविहार र आनन्दविहार २५३६ ओं बुद्धजयन्ती समारोह सम्पन्न भयो । सो बेला वाई. एम. बी. ए. को तर्फबाट स्थलगत अन्तर्मा, चित्रलेखन प्रतियोगिता भयो । सो प्रतियोगितामा जन-

ना. वि. प्रथम, सहेन्द्रबोधि मा. वि. द्वितीय र प. प. न.
 ना. वि. तृतीय भएका थिए भने अर्तमा. वि. बौद्ध
 हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा विद्यालयहरू मो. क; जनता
 र देवदाणी कमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीय भएका थिए।
 सभाका अध्यक्ष कुण्ठप्रसाद शाक्यको अध्यक्षतामा भएको
 बल समारोहमा प्रमुख अतिथि चिनियालाल बजाचार्यबाट
 गोल्ड र पुरस्कार प्रदान भयो। सो सिलसिलामा भिक्षु
 आक्यानन्द महास्थविरबाट धर्मदेशना हुनुका साथै प्रभात-
 कोटी एवं बुद्धप्रतिमाको शोभायात्रा पनि भएको थियो।

शान्तिपदयात्रा

२०४६ जेठ ३, मोरंग —

यहाँको उल्लिखितमा २५३६ थ्रौं बुद्धजयन्तीको
 इनक्षमा भगवान् बुद्धको प्रतिमा सहित शान्तिपदयात्रा

सम्पन्न भयो। काठमाडौंबाट जानुभएका अतिथि भिक्षु
 मुनीन्द्रद्वारा धर्मदेशना भएको सो बेला परिवारण पाठ पनि
 भएको थियो।

१११२ वछला गा ६, यैं -

यनया श्रीघःविहारय श्रद्धालु दातापिनिपाखे
 तःद न्हाधःनिसे थेरवाद भिक्षुसंघयात संघदान वियातये
 धुंकूगु, विहारया लालपुर्जा आदि व्यवस्थाया ज्या थाति
 चवनाचवंगुली अ. ने. मि. महासंघया नामय लालपुर्जा
 दर्ता ज्वी धुंकूगु खैं सीडुगु दु। उकिया मूलम्बिंदातापिनि
 सुपुल ज्ञानज्योति कंसाकारं महासंघया अध्यक्ष भिक्षु
 अनिरुद्ध महास्थविरया ल्हाःतिइ उगु लालपुर्जा वंगु
 वैशाखया संल्हु कुन्ह संघपिनि समक्ष लःल्हानाढ्यूगु खः।

आजीवन सदस्यहरूमा अनुरोध

आनन्दभूमि पत्रिका आजीवन सदस्यहरूकहाँ यथागम्भव पुन्याउन प्रयत्न गर्दागद्द पनि
 नयुगेको युनासो सुनिन्छ। पत्रिका नपुग्नुका कारणमध्ये एउटा सदस्यको पूरा र स्पष्ट ठेगाना
 नभएको तया अर्को हुलाकको गडवडीले गर्दा हो भन्ने निर्क्याँल भएको छ। अतः कृपया सदस्य-
 याउनुभावहरूले पूरापूर ठेगाना एक पटक पठाइदिनुहुन अनुरोध छ। संभव भएसम्म नजीकका
 कुकाव पठाउनुहुन पनि अनुरोध छ।

आनन्दभूमि
 बौद्धमासिक पत्रिका

दुई दिनको जीवन

- गौतमबीर वज्राचार्य
ललितपुर

Postage Stamp

दुई दिनको जीवन हाम्रो

प्रभुको दरसन पाए राम्रो

भगवान् दरसन पाऊँ तिम्रो ।

To

हर दिन प्रभुकै भक्ति गर्दूँ म
दुःखीको सेवामै रमाउँछूँ म
सत्य मार्ग अपनाउँछूँ म

कोध लोभको संसार रहेछ
यहाँ दुःखको जालमा परिरहेछ
भब सागर तर्नु कठिन रहेछ ।

वितरण हुन नसकेमा फिर्ता पताउनुहोला ।

“शान्तिदर्शन”

पत्रमञ्जपा ३००७

काठमाडौं,

तेपाल ।